

Hvorfor drikker Jeppe?

Tværfagligt undervisningsforløb med bevægelse i dansk og historie om Ludvig Holbergs Jeppe på Bjerget og samfundet i 1700-tallet.

Målrettet
6-7. klasse

Et forløb
med
bevægelse

Støttet af Børne- og Undervisnings-
ministeriets udlodningsmidler

2023

Indhold

Introduktion	4
Undervisningsforløb	6
FASE A. Åbning af forløbet - historie, 2 lektioner som dobbeltlektion	7
FASE B. Udforskning og analyse – dansk, 5-6 lektioner	9
FASE C. Fordybelse og perspektiv – historie, 2-3 lektioner. Dansk 2 lektioner.	14
FASE D. Fremvisning og refleksion – dansk og historie. 2-3 Lektioner	17
Bilag 1: Kompetenceområder og læringsmål	21
Bilag 2: Opvarmningsøvelser	23
Bilag 3: Baggrundsviden om stavnsbåndet	24
Bilag 4: Baggrundsviden om Jeppe på bjerget og Ludvig Holberg	26
Bilag 5: Baggrundsviden om bevægelse i undervisningen	29
Elevark 1	31
Elevark 2	34
Elevark 3	35
Elevark 4	36
Elevark 5	42
Kopiark 1	45
Kopiark 2	65
Kopiark 3	68
Efterskrift	71

Introduktion

Formål

Formålet med forløbet er at eleverne lærer om livet i 1700-tallet og stifter bekendtskab med en af Ludvig Holbergs kendteste komedier. Gennem forskellige bevægelsesaktiviteter og læsning af centrale historiefaglige kilder erfarer de hvilke magtmekanismer, der lå til grund for stavnsbåndet. Og gennem læsning af uddrag af Ludvig Holbergs komedie Jeppe på Bjerget (1722) og øvelser med tableau'er, læseteater og improvisation lærer de Jeppe-figuren at kende og arbejder med Holbergs sprog og den kontekst, komedien er skrevet i. Hele forløbet udfolder sig i en vekselvirkning mellem udforskende bevægelsesaktiviteter og fordybelse i tekstuddrag og filmklip.

Klassetrin: 6.-7. klasse

Længde: 12-14 lektioner à 45 min.

Forslag til læringsmål i historie:

- Eleven kan forstå væsentlige træk ved 1700-tallet og sammenligne med deres egen tid.
- Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum. Der arbejdes med Jeppe's fortælling, med elevens egen – og med elevens samtids fortællinger.

Forslag til læringsmål i dansk:

- Eleven kan læse og forstå en tekst af Ludvig Holberg med støtte fra ordforklaringer.
- Eleven kan indgå i læseteater og udtrykke tekstforståelse gennem intonation og kropssprog.
- Eleven kan perspektivere temaet i Holbergs Jeppe på Bjerget til stykkets historiske samtid og til elevens egen tid.
- Eleven kan undersøge samfundsforhold gennem øvelser med improvisation og satire.

Forløbet består af 4 faser (A-D):

A) Åbning af forløbet

Eleverne får kropslige erfaringer med en del af livet i et standssamfund under Stavnsbåndet. **(Historie, 2 lektioner, helst i gymnastiksal eller andet stort rum).**

B) Udforskning og analyse

Første møde med Jeppe på bjerget. 1. akt og opvågningsscenen i 2. akt læses. Sprog og læseforståelse. Undersøgelse af komediens hovedkarakterer: Nille, Jeppe, Jacob Skomager, Baronen og hans mænd. Tableauarbejde over vigtige scener i stykket. Hvordan taler og agerer den moderne Jeppe? **(Dansk, 6 lektioner).**

C) Fordybelse og perspektiv

Indblik i samfundsstrukturen i 1700-tallet: Filmklip. Arbejde med begrebet stænderkultur. Arbejde med begrebet tyrann og med stykkets morale. **(Historie, 2 lektioner, Dansk 2 lektioner).**

D) Fremvisning og refleksion

Vi griner stadig ad folk fra andre samfundsgrupper. Eleverne får udleveret 3 roller og et sæt spilleregler. De skal nu opføre en lille kort humoristisk scene. Kan vi genkende figurerne? Er de sjove? Hvorfor? Perspektivering tilbage til Holberg og til moderne satire. **(Historie og Dansk, 2-3 lektioner).**

Brug af bevægelse i undervisningsmaterialet

I arbejdet med forløbet anvendes bevægelsesaktiviteter i alle fire dele af forløbet: Åbning, udforskning og analyse, fordybelse og perspektivering og evaluering.

- **Åbning:** Eleverne møder emnet gennem kropslige øvelser, der illustrerer emnet direkte. Det sker gennem *enactment* – gennemspilning - af en konstrueret situation, der illustrerer forholdet mellem bønder og herremænd i 1700-tallet.
- **Udforskning og analyse:** Ved hjælp af tableau vivant og læseteater fordyber eleverne sig i Ludvig Holbergs Jeppe på Bjerget.
- **Fortdybelse og perspektiv:** Ved hjælp af improviserede spil giver eleverne deres bud på hvordan strukturer og magtforhold i 1700-tallet rummer ligheder og forskelle til i dag.
- **Evaluering:** Forud for og efter arbejdet med de enkelte begreber og tekstuddrag formulerer læreren på baggrund af læringsmål og den valgte bevægelsesform forslag til tegn på læring (*noteres på henholdsvis s. 9, 20 og 29*). Her evalueres elevernes evne til dels at engagere sig i bevægelsen, dels at omsætte bevægelsen til sprog og analytisk refleksion. Fx kan læreren se efter om eleverne kan forklare valg af kropslige udtryk, afstand, positioner, kropsholdning, ansigtsudtryk.

Tekstversioner i undervisningsforløbet

Der arbejdes med følgende versioner af Ludvig Holbergs komedie *Jeppe på Bjerget*:

- ★ Holberg, Ludvig: Jeppe på Bjerget. Clio 2016. Til og med 2024 er teksten tilgængelig på følgende link: <https://portals.clio.me/dk/dansk/7-10/storage-folder/clioboeger/j/jeppe-paa-bjerget/>.
Derudover se kopiark 1.
- ★ Holberg, Ludvig; Nielsen, Dorte og Sandal, Mette: Jeppe på Bjerget (let). Special-pædagogisk forlag, 1997. Læsebearbejdet udgave af 1. akt af Ludvig Holbergs Jeppe på Bjerget. Teksten er til og med 2024 tilgængelig på følgende link: <https://portals.clio.me/dk/dansk/7-10/storage-folder/clioboeger/j/jeppe-paa-bjerget-let/?keeplang=1>
Derudover se kopiark 2.

- ★ Holberg, Ludvig og Hoffmeyer, Mikkeline: Jeppe på Bjerget, 3. akt (let).
Se kopiark 3.

Der vises klip fra tv-udgaven af Jeppe på Bjerget, iscenesat af Kaspar Rostrup i 1981. Filmen kan lånes på CD på CFU.

- ★ Desuden klip fra filmatisering af stykket på Det Kongelige Teater, 1984 fra DR, Bonanza: <https://www.dr.dk/bonanza/serie/474/tv-t--80erne/53069/jeppe-paa-bjerget-2-del>
- ★ Sluttelig, så findes den som lydbog på e-reolen: <https://ereolen.dk/ting/object/870970-basis%3A53580041>

Undervisningsforløb

FASE A. Åbning af forløbet – Historie, 2 lektioner som dobbeltlektion

Forløbet åbnes med en bevægelsesaktivitet, der kræver lidt plads – helst en gymnastiksal eller et andet stort rum. Vi kalder bevægelsesaktiviteten for *enactment*.

Enactment

Enactment kan oversættes med gennemspilning/genspilning. *Enactment* handler om at indfange undervisningens emne gennem en konkret situation og nogle praktiske handlinger, der rummer centrale forhold ved emnet. I aktiviteten her kommer eleverne igennem en række kropslige aktiviteter til at imitere dele af fæstebønderens arbejdsliv. Desuden kommer de til at opleve de magtstrukturer som fæstebønder var underlagt i 1700-tallet.

Hermed er tanken, at eleverne bliver involveret fra starten og kan relatere til stoffet. Formålet er altså at give eleverne sanselige erfaringer som grundlag for senere i forløbet at kunne stille spørgsmål og fordybe sig. Mens øvelsen gennemføres, er det derfor en fordel at holde lidt igen med forklaringerne, på hvorfor vi gør som vi gør. Fortæl eleverne, at vi nu skal over i salen, hvor vi skal prøve nogle situationer af, som vi bagefter skal tale om i historieundervisningen. Dét vi skal prøve, kan minde om en leg, for der er nogle bestemte spilleregler. Bed eleverne om at koncentrere sig om at følge spillereglerne så godt som muligt og indleve sig så meget som muligt. Vær som lærer opmærksom på at de spilleregler, du giver til eleverne, skal overholdes.

Opvarmning: fæstebønderens arbejde i 1700-tallet

Lærer fortæller med udgangspunkt i **elevark 1** eleverne om de forskellige typer arbejde, som en fæstebonde kunne have. Eleverne stiller sig i en rundkreds og læreren introducerer og prøver bevægelserne sammen med eleverne. Bed bagefter eleverne gå frit rundt i rummet. Ved dit klap skal de udføre den bevægelse du siger.

Generelt om opvarmningsaktiviteter

I alle forløb med bevægelse integreret i undervisningen er det en god ide at varme op. Opvarmningsaktiviteter handler om både kropsligt, mentalt og socialt at få gang i systemet og komme til stede. I kroppen såvel som i rummet. Aktiviteterne har ofte karakter af lege med få regler. De skal være lette at forstå og igangsætte, så alle uden problemer kan være med, og de skal være socialt orienteret, så vi kommer hinanden ved og gerne rører ved hinanden. Grundlæggende handler det om at gøre kroppen fri af det individuelle, så den kan blive redskab for legen og kollektivet.

OBS: I bilag 2 kan du finde en del opvarmningsaktiviteter, der alle er grundigt beskrevet. Lad gerne eleverne selv komme med forslag til aktiviteter. Efter lidt tid kan eleverne sættes til at lede aktiviteterne.

Enactment af forholdene for fæstebønder og godsejere i 1700-tallet

Fremgangsmåde:

Tre-fire områder markeres i hver sit hjørne af gymnastiksalen. Fortæl eleverne, at hvert område udgør et gods.

Eleverne inddeles, så der er en godsejer og en ridefoged (godsejerens højre hånd) pr. gods. Resten af eleverne får at vide, at de er fæstebønder. Fæstebønderne fordeles ligeligt mellem godserne.

Hav 4 forskellige farver snor med eller overtrækstrøjer i 4 forskellige farver, hvis muligt. Disse skal bruges i tredje runde af øvelsen.

Aktiviteten indeholder 4 runder:

1. runde: Godsejerne må bestemme arbejdsvilkårene på godset ved at sammensætte 5 øvelser fra elevarket. Godsejerne må bestemme tempoet i øvelserne og hvor længe øvelsen skal vare. Dog må hver øvelse vare højst 1 minut. Når fæstebønderne har gennemført øvelserne, er dagens arbejde udført.

2. runde: Samme som runde 1. Nu må fæstebønderne søge over til andre godser, hvis de hellere vil være dér. Man må dog kun forlade godset, når en øvelse er færdig. Godsejeren må gerne vælge nye øvelser. Han kan dermed lokke med bedre arbejdsvilkår end på de øvrige godser.

3. runde: Hver godsejer tildes en farve med dertilhørende snor/overtrækstrøjer, som de deler ud til deres fæstebønder. Godsejeren fortsætter med at bestemme øvelserne, mens ridefogeden nu bliver fanger. Fæstebønderne skal nu forsøge at flygte til forskellige godser. Ridefogeden kan kun fange fæstebønder i deres egen farve. Når en fæstebonde er blevet rørt på armen af ridefogeden, er han fanget. Når en fæstebonde bliver fanget af ridefogeden, skal han tilbage til godsejerens gods (hvor han er født).

Lige så snart en fæstebonde er nået over på et andet gods, kan han ikke fanges.

4. runde: Fæstebønderne kommer tilbage på deres oprindelige godser igen. Godsejerne er nu blevet mere organiserede og bedre til at indfange fæstebønderne. Godsejeren fortsætter med at bestemme øvelserne. Men nu må fæstebønderne kun hinke! Ridefogeden får nu let ved at indfange fæstebønder, der forsøger at flygte til andre godser.

Når de fire runder er gennemspillet, beder lærer eleverne sætte sig ned. Lærer og elever har en samtale om, hvad de lige har oplevet:

- Hvordan var det at være bonde? Hvornår havde de størst problemer?
- Hvordan var det at være godsejer? Hvornår havde de størst problemer?
- Kan I beskrive forskellene mellem dét at være godsejer og fæstebonde?
- Hvilken rolle spillede ridefogeden?

Fortæl eleverne, at dét eleverne lige har oplevet, kan sammenlignes med indførelsen af stavnsbåndet. Du kan give eleverne følgende informationer mundtligt, eller lade eleverne selv læse om stavnsbåndet på **elevark 2**:

I 1700-tallet ejede bønder hverken gårde eller jord. De indgik en kontrakt med en godsejer og fik derved mulighed for at bo og leve af at drive en af godsejerens fæstegårde mod også at arbejde på godsejerens gård og aflevere en del af de afgrøder som de producerede på deres fæstegård. Fæstebønderne blev holdt "stavnsbundet" hvilket vil sige, at de ikke kunne forlade det gods de var født på. Stavnsbåndet var en lov, der handlede om og bestemte forholdet mellem fæstebønder og godsejere. Inden stavnsbåndets indførelse i 1733 kunne bønder nogenlunde frit vælge hvilke herregårde de ville arbejde på. Godsejere som ikke kunne finde arbejdskraft måtte lette arbejds- og levevilkårene for at tiltrække arbejdskraft. Ved stavnsbåndets indførelse kunne fæstebønderne ikke mere forlade det gods som de hørte til fra fødslen. På den måde var stavnsbåndet en form for slaveri, da man blev ufri. I **bilag 3** kan du som lærer læse mere om stavnsbåndet og baggrunden for det. Vær opmærksom på at øvelsen og de efterfølgende spørgsmål har fokus på at indkredse **årsagsforklaringer**.

Eleverne udfylder **elevark 2** med disse spørgsmål:

- Hvordan var det for fæstebønderne før stavnsbåndet blev indført?
- Hvad skete der for fæstebønderne efter stavnsbåndets indførelse?
- Hvem bestemte, at stavnsbåndet skulle indføres?
- Hvorfor var stavnsbåndet en fordel for godsejerne?

Læreren evaluering af FASE A (efter behov)

- ▶ Evaluering af brugen af Enactment som opvarmning til en første forståelse af forholdene før og under stavnsbåndet.
- ▶ Husk at tegn på læring skal være iagttagelige og så konkrete, at det kan kommunikeres.
- ▶ Forslag til tegn på læring (udfyldes forud for undervisningen) fx:
 - Eleverne deltager aktivt
 - Eleverne lever sig ind i rollerne, både kropsligt og mentalt
 - Eleverne deltager i diskussionen efterfølgende
- ▶ Observation af tegn på læring (udfyldes undervejs eller umiddelbart efter undervisningen).
- ▶ Overvejelser og forslag til ændringer (kan udfyldes før og efter undervisningen).

FASE B. Udforskning og analyse – Dansk, 5-6 lektioner

Eleverne møder 1. akt af Ludvig Holbergs komedie, *Jeppe på Bjerget*, hvor de forskellige personer og problemstillingen præsenteres.

Lektionerne er fordelt som følger:

- 2 lektioner til før læsning, ordstof, første gennemlæsning af 1. scene og tableau-arbejde.
- 2-3 lektioner til læseteater af hele 1. akt.
- 1 lektion til Jeppe vågner op i baronens seng, 2. akt.

Før læsning

Inden mødet med teksten, kan det være vigtigt at forberede eleverne på, hvilken slags tekst de skal arbejde med. I **bilag 4** er forskellige informationer samlet om Ludvig Holberg, stykket og tiden, det er skrevet i. Nogle af disse informationer kan formidles for eleverne før læsningen. Andre under og efter læsningen.

Indled læsningen med at afspille traileren fra Kaspar Rostrups gamle filmatisering (og dengang dyreste DR-produktion nogensinde) af Jeppe på Bjerget.

Klik her for: *Jeppe på bjerget* (1981) – Trailer

Hvad lægger eleverne mærke til?

- Hvor det foregår
- Hvem der er med i historien
- Kan eleverne genkende hvem der er herremandens folk?
- Kan eleverne få øje på hoveri-arbejde?

I den allerførste scene af *Jeppe på Bjerget* møder vi Jeppes kone, Nille. Nille har dét man kalder for en **monolog**. Dvs. at hun taler alene i lang tid. Nilles monolog fortæller os en del om hele baggrunden for den konflikt vi nu skal møde. Lærer kan forklare at 1. akt i ældre teaterstykker kaldes Eksposition. Her introduceres vi til:

- Tid og sted
- Hovedkonflikt
- Vigtigste karakterer

Lærer kan enten nu eller senere forklare, at der i et klassisk drama er 5 akter, som kan inddeles i:

- ★ *Eksposition*: Præsentation af handling og karakterer.
- ★ *Desis*: Knuden/konflikten strammes.
- ★ *Peripeti*: Vendepunkt – nu er der ingen vej tilbage
- ★ *Lysis*: Udfoldelse/optrapning af konflikten
- ★ *Anagnorisis*: Erkendelsen. I komedien opnås en komisk løsning på problemet. I tragedien ender handlingen i katastrofe. Erkendelsen falder efter disse.

Ordstof og ordbogsbrug

Fortæl eleverne at teksten er 300 år gammel, og at alle i klassen derfor vil opleve at møde mærkelige ord og vendinger. De vil også møde mange ord, som er stavet lidt anderledes end de er vant til. Nogle ord kan eleverne måske gætte sig til. Andre ord må de slå op. Brug eventuelt lidt tid på at gå med eleverne ind på ordnet.dk. Giv dem også gerne et link til Holbergordbogen, hvori man kan slå mange ord op: <https://holbergordbog.dk/ordbog?query=offer>

Nille taler i den monolog de skal læse om lidt bl.a. om "landgilde". Kan eleverne huske fra de to første lektioner i historie hvad det betød? Lærer kan forklare at "landgilde" er en del af dét bonden tjener på sin jord, som han skal betale til herremanden. Lad eleverne gå ind i Holbergordbogen og søge på landgilde. Forklaringen på ordet står helt i begyndelsen med kursiv.

Uddel 1. akt, scene 1 af den svære udgave af Jeppe på Bjerget.

Læseaktivitet

Nilles monolog læses fælles i klassen som **ekko-læsning**. Lærer læser først en sætning, og så gentager eleverne sætningen i kor. Dette gøres for at alle oplever at få flow i læsningen, også selvom teksten er svær. Undervejs eller før læsningen kan lærer tale om følgende ord og vendinger:

- ★ *Slyngel*: Uhæderlig og dårlig person.
- ★ *Herred*: Området.
- ★ *Herskabet*: Herremanden og hans folk.

- ★ *Landgilde*: En del af dét bonden tjener på sin jord, som han skal betale til herremanden.
- ★ *Offer*: Gave (især i form af penge) som (på højtidsdage og ved andre kirkelige handlinger) ydedes til kirken og dem der var ansat i kirken (præsten, degnen, klokkeren) som en del af deres aflønning.
- ★ *Brændevin*: Snaps.
- ★ *Ridefogden*: Repræsentant fra godset, der bl.a. inddriver skat/landgilde fra bønderne og sørger for at de yder det arbejde/hoveri som de ifølge deres fæstebrev skal yde.
- ★ *Ritualen*: Bog der indeholder forskrifter for prædiken og de forskellige kirkelige handlinger.
- ★ *Prygler*: Slår.
- ★ *Reverenter talt*: Rent ud sagt.
- ★ *Crabask/krabask*: En flettet pisk af læderremme til at prygle med.
- ★ *Smøres*: Prygles.

Efter læsningen

Efter læsningen stilles der uddybende spørgsmål til læseforståelsen:

- Hvorfor siger Nille, at hvis hendes mand skulle bestemme her i huset, så ville de ikke kunne betale skat til kirken og til herremanden?
- Hvorfor mener Ridefogeden, at det er godt at Nille slår sin mand?
- Hvad er Mester Erik? Og hvor var Jeppe, da Mester Erik sidst blev brugt?

Fortæl eleverne hvilke andre personer man møder i de næste scener i 1. akt: Jeppe, Jacob Skomager og Baronens og hans mænd. Modsat Nille og Jeppe er disse personer ikke så tydeligt skildret. De er mere bare typer – endimensionelle. Hvor Nille og Jeppe er karakterer med flere dimensioner. Man kalder Jeppe på Bjerget for en karakterkomedie, fordi hele stykket er bygget op omkring karakteren Jeppe. Hvis der er tid til overs, kan eleverne læse 1. scene sammen igen i makkerpar.

- ▶ Uddel nu 1. akt i den lette version, **kopiark 2**.

Tableau vivant over scener fra 1. akt

Scene 1-5 fordeles nu mellem eleverne.

Formålet med øvelsen er, at eleverne

1. får forståelse af teksten
2. gengiver deres forståelse gennem et tableau vivant. Der kan godt indgå flere figurer i tableau'et end der er personer i scenen. Flere elever kan også have den samme scene. Det kan være en fordel at tildele én elev rollen som iscenesætter af tableauet, mens de andre elever udgør selve tableauet.

Scenerne fordeles som følger:

Scene 1: Jeppe, Nille. Gives eventuelt til læseudfordrede elever, som nyder godt af gentagelsen). Deles ud til 3 elever.

Scene 2: Jeppe's monolog. Deles ud til 2 x 3 (6) elever, som hver laver deres tableau.

Scene 3: Jacob Skomager, Jeppe. Deles ud til 3 elever.

Scene 4: Jeppe og Jacob Skomager. En lidt længere scene, som deles ud til 5 elever, der laver to tableauer fra to forskellige steder i scenen.

Scene 5: Jeppe, Baronnen og hans mænd. Deles ud til 5-6 elever, som laver ét tableau.

Lærer beder eleverne gå i grupper med hver deres scene. Eleverne skal læse deres tekststykke højt for hinanden. Ud fra elevernes umiddelbare forståelse, skal eleverne forme tableau vivant'er, der gengiver dét de mener er det vigtigste i scenen.

Tableau vivant

Hvad: Tableau er fransk og betyder billede; *tableau vivant* betyder levende billede. En del børn kender måske til julekrybbe-opstillinger med vat og små figurer der skildrer det lille Jesusbarn i krybben omgivet af dyrene, Maria og Josef og de tre vise mænd, som står over for underet julenat. På samme måde som krybbeopstillinger fungerer tableau vivant'er. Et tableau vivant kan nemlig defineres som et fortættet billede af et væsentligt øjeblik, hvor al bevægelse er standset for at bevare og videregive intensiteten i øjeblikket til beskueren. Den tyske digter Goethe har sågar sammenlignet tableauet med "en fastfrossen bølge" og peger dermed på tableauets særligt ladede og spændstige betydning. Et tableau skal gerne fastholde et øjeblik, der rummer både et *før* og et *efter*, og det skal gerne vække og pirre forestillingskraften. Når man skal lave et tableau, indgår positioner, kropsholdning, ansigtsudtryk og blikvinkler som vigtige elementer til at udtrykke det fortættede billede. Lad én elev have rollen som instruktør. Alle elever i gruppen er med til at bestemme hvordan de vil udforme deres tableau. Men instruktøren har det sidste ord og kan om fornødent flytte på de andre, så billedet står knivskarpt. Som alternativ til udtrykket *tableau vivant* kan anvendes udtrykket stillbilleder.

Hvorfor: Eleverne fokuserer gennem arbejdet med tableau vivant på at vise, hvad der er det centrale i den udvalgte scene.

OBS: Hvis nogle elever har det ubekvem med at blive flyttet på, kan man arbejde med en marionet-tilgang, hvor berøringen næsten undgås eller er overtaget af en løs berøring. Man "flytter" så på hinandens arme, ben og ansigter ved at trække i usynlige tråde, hvilket kræver stor opmærksomhed ml. "dukkefører" og "dukke".

Hvis nogle elever bliver færdige med at forberede deres tableau før tid, kan de sammen sætte sig ned og læse de andre scener i stykket. På den måde kan de følge med i hinandens tableauer.

Opsamling på tableau-øvelse

Tableauerne vises for alle. Både lærer og elever kan byde ind med kommentarer.

Det kan fx være:

- Det er tydeligt at se, at Nille er rasende, fordi...
- Det er sjovt at I har valgt at stille Jeppe så langt fra Jacob Skomager, fordi...
- Hvad er tankerne bag afstande mellem personerne, blikvinkler, kropsholdning, mm.?

Afrunding på 1. akt og opsamling

Der samles op på om eleverne har fået indtryk af

- Tid og sted (gamle dage, på landet)
- Hovedkonflikt (Nille er gift med en mand der drikker og derfor ikke kan passe sine pligter)
- Vigtigste karakterer (Nille, Jeppe, Jacob Skomager, Baronnen)

Læseteater – 2-3 lektioner

Der arbejdes med indøvelse og fremførelse af læseteater. Meget læseudfordrede elever benyt-

ter **kopiark 2** og sættes i samme gruppe i denne øvelse. De andre elever arbejder med den svære originale udgave af 1. akt, **kopiark 1**.

Nogle scener kan afspilles flere gange, så der er tekst nok til alle.

Husk eleverne på Holbergordbogen.

Fortæl eleverne om et enkelt ord, som de vil støde på i flere af scenerne:

- *Hanrej/hanrei*: En ægtemand der bedrages af sin kone. At have fået horn var i gamle dage symbol på at man var blevet hanrej.

Den svære udgave kan fordeles mellem eleverne som foreslået her:

Scene 1: Nilles monolog deles ud til 2 læsere, der deler den imellem sig.

Scene 2: Jeppe og Nille. Deles ud til 2 svagere læsere.

Scene 3: (Jeppe's monolog) deles ud til 3-4 meget læsesterke elever. Hjælp eleverne med at dele teksten imellem sig.

Scene 4: (Jacob og Jeppe) deles ud til 4 elever, der deler scenen imellem sig i to lige store dele.

Scene 5: (Jeppe's monolog) deles ud til 2-3 elever, der deler scenen imellem sig.

Læseteater

Læseteater er en metode der egner sig til alle former for tekster med replikker. Eleverne øver sig på deres rolle, og en enkelt elev får eventuelt rollen som fortæller. Når man har med skuespil at gøre, er det dog ikke så hensigtsmæssigt at lade en elev oplæse regibemærkninger. Disse indarbejdes hellere i rollen. Man behøver ingen kulisser eller rekvisitter i læseteater. Kun stemme og kropssprog. Formålet med læseteater er at eleverne får læst den samme tekst flere gange og dermed opnår flydende fortolket oplæsning. Fortolket oplæsning er en velartikuleret oplæsning med tempo, pauser, rytme, tryk, intonation og fraseringer. Forskning viser at en sådan læsetræning styrker sprogforståelsen og læsemuskler generelt (jf. Gertrud M. R. Brandt, 2019: Flydende læsning i praksis).

Fremvisning: Hver elevgruppe fremfører deres scene for de andre i klassen. Har man meget svage læsere eller næsten ikke dansktalende elever i klassen, kan lærer stille sig op ved tavlen bag eleven og enten fremføre teksten sammen med eleven (kor) eller fremføre teksten som ekkolæsning. Husk at eleven stadig skal agere kropsligt.

Scene 6 og 7: (Jacob og Jeppe og siden Jeppe alene) deles ud til 6 elever, der tager en tredjedel hver.

Scene 8: (Baronen, sekretæren, kammertjeneren, 1. lakaj, Erich lakaj). Deles ud til 5 elever.

Mind eleverne om, at det ikke kun drejer sig om at læse uden fejl. Men også om at læse med **forståelse og indlevelse**. Eleverne skal hjælpe hinanden i grupperne med at forstå teksten. Og dernæst at sikre at tilhørerne kan forstå, hvad der læses. Eleverne skal derfor stoppe hinanden, hvis tempo bliver for hurtigt eller der er ord, man ikke kan høre eller forstå, når de læses. Derfor skal eleverne gøre sig umage med at hvert ord er artikuleret tydeligt og at der bliver lagt tryk på vigtige ord i sætningen. Skriv eventuelt de **artikulatoriske træk** op på tavlen, som eleverne skal være opmærksomme på:

- Tempo
- Pauser
- Tryk på vigtige ord
- Artikulation
- Melodi – går stemmen op (som ved spørgsmål) eller ned (som når jeg er trist)?

Fremførelse

Når eleverne har læst deres scener igennem 2-3 gange, fremføres hver scene for resten af klassen. Monologiske scener er svære. Dialogiske lettere.

Som afslutning på læseteater kan eleverne se sidste scene af 1. akt, som er lagt ud på YouTube.

Klik her: Jeppe på bjerget (1981) – Spring hen og se hvad det er.

Jeppe vågner op i baronens seng. 1 lektion

Fortæl eleverne at den scene hvor Jeppe vågner op i baronens seng, udgør stykkets første store *vendepunkt*. Herfra er der ingen vej tilbage.

Hvad vil Jeppe gøre, når han vågner op i en helt anden sammenhæng? Og hvordan vil Baronen og hans mænd takle situationen?

- Eleverne bruger **kopiark 1** og læser ACTUS II, scene 1 på s. 9-11 indenad i ca. 5 minutter for at få indtryk af handlingen. Alternativt kan lærer læse højt fra scenen.

I opvågningsscenen – som scenen kaldes blandt folk der kender stykket – taler Jeppe med sig selv i lang tid i endnu en monolog. Eleverne skal nu se to videoklip, der viser hvordan man har iscenesat opvågningsret forskelligt.

Første klip er fra en opførelse på Det Kongelige Teater i 1984 med Ole Ernst i hovedrollen. Afspil de første 7 minutter af klippet, som ligger her: <https://www.dr.dk/bonanza/serie/474/tv-t--80erne/53069/jeppe-paa-bjerget-2-del>

Tal med eleverne om:

- Hvor tror Jeppe han er henne?
- Hvad er Jepses første reaktion på baronens mænd?

Andet klip er fra en opførelse på Aalborg Teater i 2012 med Martin Ringmose som Jeppe.

Klippet er en trailer, så her skal man være ret præcis for at fokus holdes på opvågnings-scenen. Afspil fra 1.06-2.29 fra dette klip:

Klik her: Teater i HD. Aalborg teater. Seeatre film teater trailer – Jeppe på bjerget

Tal med eleverne om:

- Hvordan var opførelsen forskellig fra den første?
- Fik de øje på nogle moderniseringer?

Sæt eleverne i grupper på 3, så der er et lige antal grupper. Eleverne skal diskutere og gøre følgende:

1. Hvem er den moderne Jeppe?
2. Hvor bor han?
3. Hvordan taler han?
4. Læs de første 10 linjer fra Jeppes monolog i opvåkningsscenen. Er der ord der skal udskiftes? Vil en moderne Jeppe tale om "Himmerige" og om "liflig musik"?
5. Optag en kort video, hvor en af eleverne opfører starten på opvåkningsscenen med den moderne Jeppes intonation og kropssprog.
6. Mød én af de andre grupper og del hinandens videoer. Hvad har de andre gjort for at modernisere Jeppes tale og kropssprog? (Lærer sørger for at parre grupper).

Når eleverne har set hinandens videoer, mødes de tilbage i klassen. Der samles op på:

- Hvordan taler og handler den moderne Jeppe?
- Hvilke ord havde I skiftet ud?
- Hvis Jeppe skal spilles i dag, hvad skal skuespiller og instruktør så være opmærksom på?

Lærerens evaluering af FASE B

- Evaluering af brugen af tableau vivant og læseteater til forståelse af udvalgte scener af Jeppe på Bjerget.
- Husk at tegn på læring skal være iagttagelige og så konkrete, at det kan kommunikeres.
- Forslag til tegn på læring (udfyldes forud for undervisningen) Fx:
 - Eleverne deltager aktivt i at forberede tableau vivant
 - Både eleverne på scenen og tilskuere deltager aktivt
 - Eleverne lever sig ind i deres roller og fremfører læseteater med både stemme og krop

- Eleverne, der er tilskuere kan høre og forstå hvad der sker på scenen
- Observation af tegn på læring (udfyldes undervejs eller umiddelbart efter undervisningen)
- Overvejelser og forslag til ændringer (kan udfyldes før og efter undervisningen)

FASE C. Fordybelse og perspektiv – historie, 2-3 lektioner. Dansk 2 lektioner.

Samtale indledes af lærer med klassen om hvilket indtryk arbejdet med "Jeppe på Bjerget" har givet eleverne af livet på landet i 1700-tallet. Hvad kan I sige om det? Hvad ved I? Og hvad kan I stille af spørgsmål? Læreren fastholder elevernes udsagn og spørgsmål og introducerer klassens videre arbejde med at **undersøge** fæstebønder og godsejeres liv på landet i 1700-tallet.

En billedanalyse

Elevark 3 deles ud. Eleverne arbejder i grupper om besvarelsen.

Lærer fortæller kort, at eleverne om lidt vil få uddelt en tegning fra 1600-tallet. Den er fundet i en bisps stambog. Eleverne vil møde en tegning, der på mange måder viser noget, der er meget fremmed for elevernes hverdag. Det kan derfor være svært for dem at aflæse billedet, men tanken er, at det godt må være fremmed og interessant – og at det gælder om, at de skal på sporet af 1700-tallets samfundsstruktur og mentalitet ved helt konkret at læse det som billedet fortæller. Måske lidt som en tegneserie. Øvelsen er derfor at undersøge det konkrete billedsprog for derigennem at få mest muligt at vide om 1700-tallets mennesker og samfund og muligvis at kunne få øje på det symbolske, der ligger bag. Hvem ser de på billedet? Hvis hænder rækker ned og hvad i hånden? Hvem er de forskellige personer? Hvad repræsenterer de? Se elevark.

Opsamling på øvelsen

Når eleverne har lavet opgaven, samler læreren op på billedanalysen i en klassesamtale. Her er vægt på at lytte til, hvordan eleverne har fortolket tegningen, samtidig med at læreren understøtter med viden og indblik om 1700-tallets menneskers forståelse af et Gudgivet standsamfund. Se **bilag 3** med baggrundsviden.

De 4 mennesker fra venstre:

- *Adelsmanden* får overrakt et sværd
 - han skal bekæmpe landets fjender og stille med soldater.
- *Kongen* får overrakt krone og scepter
 - han skal regere.
- *Biskoppen* får overrakt biblen – han har pligt til at forkynde Guds ord.
- *Bonden* får overrakt en plejl (et tærskeredskab) – han skal skaffe føde til alle stænder.

Billedet forestiller Guds indstiftelse af standsamfundet, som var gældende frem til enevældens afskaffelse.

Det vil give god mening i en opfølgende klassesamtale om billedanalysen at tale med eleverne om, hvorfor de 4 mennesker ligger på knæ og modtager deres (op)gave fra Gud. Det er et tydeligt billede på, at man i 1700-tallet skulle kende sin plads og kendte sin plads. Den var af Gud givet og ikke til at ændre. Man blandede sig ikke med hinanden, og var man født i én stand levede man inden for sin stand resten af sit liv. Konge og herremand – altså godsejeren, var en slags stedfortræder for Gud, og der var en udtalt forventning om underdanighed, og at bønder accepterede deres myndighed. Der var et tydeligt hierarki mellem stænderne, og bønderne var nederst i dette hierarki. Bønder blev betragtet som æreløse. Hvad det vil sige, bliver uddybet i dokumentaren, som eleverne skal se efterfølgende.

Billedet bliver kort vist og kommenteret i DR's dokumentar, som klassen arbejder med i næste lektion.

Arbejde med dokumentar

Næste aktivitet er centreret om DR's udsendelse: Dengang vi var bønder. Episode 1. Den varer i alt 28 minutter.

Dokumentaren er udgivet og sendt første gang i 2018. Udgiver: DR Kultur. Tilrettelægger Liv Thomsen. Historieselskabet.

Arbejdsspørgsmålene på **elevark 4** retter sig mod forskellige dele af udsendelsen.

Første del: (0-11.40 minut) introducerer og fortæller om livet på landet og grundlæggende forhold i 1700-tallet. Svar på spørgsmålene.

Anden del: (11.40- 14.20) fortæller om forholdet mellem godsejere og fæstebønder, og hvad standssamfundet betyder for menneskers liv. Svar på spørgsmålene.

Tredje del: (14.20-28.00)

I denne del fortælles om de forskellige fællesskaber som bønderne indgik i, og hvordan de havde det med hinanden til hverdag og fest. Heraf fremgår det også, at der var mange fester, og at der blev drukket meget alkohol.

Elevarket deles ud og introduceres forud for at udsendelsen vises for eleverne. Læreren vurderer om alle elever skal svare på alle spørgsmålene, eller om de skal fordeles blandt eleverne.

https://www.dr.dk/drtv/se/dengang-vi-var-boender_251829

Efter udsendelsen og arbejde med spørgsmålene i elevarket samler læreren op i en fælles samtale med eleverne, hvori læreren sikrer at historiefaglige begreber som fæstebonde, godsejer, hoveri, landgilde, stavnsbånd og deres årsagssammenhænge bliver konsolideret.

De to lektioner med historie afsluttes med en refleksion:

- Nu har vi arbejdet med livet på landet i 1700-tallet. Hvad betyder det for vores forståelse af Jeppe på Bjerget? Kan vi forstå karaktererne på en ny måde?
- Hvilke forskelle og ligheder kan du se mellem livet på landet i 1700-tallet og vores eget liv i dag?

Komediens videre forløb. Dansk 2 lektioner.

Jeppe udnytter sin magt. 3. akt, kopiark 3.

Jeppe bliver konge for en dag, og der går ikke længe før han begynder at herske og regere over Baronens og hans tjeneres. Jeppe truer med at hænge alle tjenerne og ridefogeden på Baronens gård. Og baronen ender med at foregribe stykkets morale: at den der i hast kommer til ære og værdighed let udvikler sig til at blive en tyrann. Der arbejdes primært med sprogforståelse ud fra elevark 5. Som afslutning på lektionerne leder lærer en klassesamtale om, hvorfor Jeppe udvikler sig til tyrann, og hvad Baronens (og måske også Holbergs) egentlig mener om dette.

1. lektion

Uddel **elevark 5** om sprogforståelse til eleverne. Eleverne arbejder først med opgave 1 alene, før de i makkerpar arbejder med teksten.

Inddel eleverne i makkerpar og fortæl dem, at de nu skal læse 1. scene sammen og løse opgave 2 i elevarket.

Uddel **kopiark 3** – en let bearbejdet version af tredje akt.

Når eleverne er færdige med opgave 2 i elevark 5 kan de arbejde videre med opgave 3 og 4. Det er også muligt at dele opgave 3 og 4 ud til forskellige grupper.

Opsamling på sprogforståelses-arbejdet

Som opsamling på arbejdet med elevarket hænges et stort ark papir op i klassen, hvorpå alle de nye ord, som eleverne har lært ved at læse teksten, skrives.

2. lektion

- Klassesamtale om 3. akt – er det hele bare for sjov?

“Mine Comoedier indeholde Skiemt, eller de Sandheder som søges med Latter,” skrev Holberg i indledningen til *Moralske Tanker* fra 1755.

Tal med eleverne om, at komedier er kendetegnet ved overdrivelse, humor under bæltstedet, og en handling der ofte uddarter sig til ren galskab. Men bag galskaben vil komedien også ofte afsløre nogle ting om samfundet.

- Kan eleverne se tegn på overdrivelse og humor under bæltstedet i de tre scener?
- Da Jeppe bliver baron, bliver han værre end baronen. Hvorfor tror I han gør det?
- Er I enige med Baronens i at det nær var gået galt?
- Hvilke sandheder om samfundet mon Holberg har villet pege på?

- Hvis der er tid, kan klassen læse en scene fra 5. akt. Ellers kan klassen gå direkte til komediens morale. Se nedenfor.

Komediens 5. akt

I 4. akt er Jeppe blevet dømt til døden af nogle advokater og en falsk dommer, som Baronens har hyret. De får Jeppe til at tro, at han har drukket gift. Nu vågner Jeppe op på møddingen, og tror han er landet i Paradis.

Læs sammen 5. akt, scene 1, enten som ekko-læsning, eller ved at lade eleverne læse i makkerpar. Scenen læses i den oprindelige udgave, **kopiark 1**.

Tal med eleverne om følgende spørgsmål:

- Hvad føler Nille for sin mand, da hun ser ham hænge i en galge?
- Hvorfor mon hun føler sådan?
- Hvad får hende til at opdage, at Jeppe ikke er død?

Fortæl eleverne, at Holberg satte fornuft og rationel tænkning meget højt. Følelser og pludselig ophidselse var ikke noget for ham, der var

mand af oplysningstiden. Selvom alle folk ikke var født lige, mente Holberg, at ingen fortjente at blive behandlet som dyr. Man skulle så vidt muligt behandle hinanden *civiliseret*. Læg mærke til at Holberg har ladet Dommeren få det sidste ord i scenen. Og den som Dommeren skammer ud, er ikke Jeppe, men Nille. Tal med eleverne om:

- Hvad siger Nille i sin sidste replik i scenen? Og siger det noget om hendes menneskesyn?
- Hvem får det sidste ord i scenen?
- Hvad tror I Holberg mener om Nilles opførsel?

Moralen

Det bliver ikke Jeppe, der får det sidste ord i stykket, men derimod én af Baronens mænd. Baronen og hans venner sidder nemlig til sidst i stykket og kommenterer hele historien – lidt ligesom Fritz og Poul, som eleverne måske kender fra satireserien Rytteriet. Baronen synes det har været en vældig sjov og underholdende historie. Hans tjener advarer ham dog om, at det kunne have gået helt galt, og det bliver ham der udtaler stykkets morale. Vis følgende uddrag af moralen for eleverne på tavlen:

*Af dette Eventyr, vi kiære Børn! maae lære,
At ringe Folk i Hast at sætte i stor Ære
Ei mindre farligt er, end som at trykke ned
Den, der er bleven stor ved Dyd og Tapperhed.*

Holberg mener altså i det store og hele at enhver skal blive på sin plads i samfundet. Bønder bør ikke lige pludselig blive konger, og konger bør ikke lige pludselig gøres til bønder. Hvis man forfalder til den slags skøre idéer ("Griller"), risikerer man at "herredømme" forvandler sig til "tyranni", som der står i de sidste linjer af moralen:

*Thi gamle Griller hvis man fuldte derudi,
Hvert Herredom maaskee faldt hen til Tyrannie.*

Tal med eleverne om, hvad en tyrann er:

- Kan eleverne finde eksempler fra historien eller nutiden, hvor personer opfører sig som tyranner over for andre?
- Hvad mener eleverne er vigtige kvalifikationer for at have magt?

FASE D. Fremvisning og refleksion – dansk og historie. 2-3 Lektioner

Improviserede spil og satire

Det er altid sjovt at se hvad der sker, når personer bliver bragt ud af deres vante hverdag og over i en anden. Det er bl.a. dét der sker, når Signe Molde besøger forskellige samfundsgrupper i programmet *Molde på udebane*.

Eller når pædagogen Arne besøger onkel Steward og hans familie i Anders Mattesens *Jul på Vesterbro*.

Fortæl eleverne at satire handler om at lave *sjov med bestemte samfundsgrupper*. Ofte handler det også om at *udstille magten*. Det gør Jonathan Spang fx i programmet *Tæt på Sandheden*.

Eleverne skal nu til at lave en lille improviseret satire med afsæt i nogle konkrete personer og en situation, som de får tildelt. Elevernes opgave er at finde på, hvad personerne vil sige. Ligesom Jeppe, der starter med at være sig selv, men siden begynder at herske og regere, kan deres person også forandre sig. Hvad der sker med personen, vil improvisationen vise.

Improvisation

I improviserede spil skabes en handling, hvor resultatet ikke er bestemt på forhånd, men bliver skabt på stedet. Grundfiguren i næsten al teater er aktion – reaktion. Nogen siger noget. Og nogle andre reagerer. I improvisation, står spillerne i en ny og ukendt situation og skal improvisere herudfra. Man har lige fået sin rolle og må sige, hvad der falder én ind i den givne situation, også selvom det måske er lidt gakket. Det vigtigste er, at det går hurtigt, og at man ikke lader sig stoppe af at tænke for meget over tingene. Improvisation findes i teatersport, hvor det ofte går hurtigt, og hvor roller skiftes ud undervejs med personer fra publikum. Resultatet er som regel fart over feltet og masser af grin og sjov.

I grupper på 3-4 trækker eleverne en situation med en rollefordeling. De har nu 30 minutter til at improvisere over den lille scene, hvor en person bringes ud af sin vante hverdag og over i en ny. Det er en fordel, hvis eleverne har adgang til rum udenfor klasselokalet, hvor de kan øve sig på scenen. Som regel går eleverne meget aktivt og kreativt ind i forberedelsen af deres scene og en stor del af læringen finder sted i denne proces.

Bagefter vises de små scener for klassen. Husk eleverne på, at der er tale om improvisation, så de skal ikke nødvendigvis huske replikker, men mere leve sig ind i rollen og sige, hvad der falder dem ind.

Fordi der ikke er så meget tid til at øve improvisationen, skal eleverne huskes på, at der er tale om workshop, snarere end om færdige scener. Hvis der er en replik, man særligt gerne vil huske, kan man bare skrive den ned på en lap papir, som man kigger på undervejs. Det vigtigste er, at man prøver noget af og ser hvad der sker, hvis man lader karaktererne tale på deres præmisser.

Eleverne kan hjælpes til at tænke over:

- Hvordan signalerer man, hvor i verden vi befinder os? (Skal der komme én ind og vise det på et skilt? Skal de andre vise det gennem de aktiviteter, de laver? Hvis man vil vise, at man befinder sig i en børnehave, kan man fx lade én spille et lille barn, og en anden spille pædagog)
- Hvad siger hovedkarakteren som det første?
- Hvem er de andre? Og hvor står de henne? Har de nogen replikker?
- Hvordan får eleverne det komiske/latterlige frem ved personerne?
- Hvem vil de gerne gøre grin med?
- Er der brug for en rekvisit? Hvilken?

Eleverne vælger mellem følgende situationer. Der kan sagtens være flere grupper der spiller den samme scene.

1. En veganer er havnet i en slagterbutik lige op til jul.
2. En travl bankdirektør vågner op i en vuggestue uden netforbindelse.
3. En fritidspædagog der elsker børn, er vågnet op i Putins seng.
4. Dronning Margrethe vågner op i et herberg for hjemløse i det indre København.
5. En youtuber med 1 million følgere vågner op klokken 5 på en kæmpe jysk bondegård, hvor der skal malkes 500 køer om lidt.

Inden eleverne sendes ud til improvisation, laves eventuelt en kort opvarmningsøvelse.

Se bilag 2.

Visninger

Tilbage i klassen vises improvisationerne. Hver improvisation får et par korte oplevelsesnoter med på vejen fra de andre elever.

- Hvad lagde vi særligt mærke til?
- Var der noget vi ikke helt forstod?
- Hvad var mærkeligt/skørt/sjovt?
- Hvad betød...?

Lærer samler op på hver improvisation ved at fortælle, hvilket indtryk improvisationen gjorde på hende/ham. Lærer må ligesom eleverne gerne stille spørgsmål. Vær opmærksom på at forblive i et oplevelsesrum frem for et vurderingsrum. Spørg gerne ind til tankerne bag improvisationen.

Afsluttende refleksion

- Hvorfor er det underholdende/sjovt at se mennesker blive sat i nye rammer?
- Hvad skete der som overraskede jer i jeres eget og i de andres spil??
- Var der nogle af jer, der diskuterede, hvordan I kunne gøre grin med magten?
- Er der forskel på, hvordan vi kan hænge folk ud i dag, og hvordan man kunne gøre det på Holbergs tid?

Lærerens evaluering af FASE D

- ▶ Evaluering af brugen af improviserede spil i perspektivering af Jeppe på Bjerget.
- ▶ Husk at tegn på læring skal være iagttagelige og så konkrete, at det kan kommunikeres.
- ▶ Forslag til tegn på læring (udfyldes forud for undervisningen) Fx
 - Eleverne går afprøvende og nysgerrigt til deres scener
 - Eleverne lever sig ind i deres roller, både kropsligt og mentalt
 - De improviserede spil rummer elementer af overraskelse og satire, fx:
 - Eleverne, der er tilskuere, lever sig ind i spillet og reagerer med undren, grin eller andre relevante udtryk
- ▶ Observation af tegn på læring (udfyldes undervejs eller umiddelbart efter undervisningen)
- ▶ Overvejelser og forslag til ændringer (kan udfyldes før og efter undervisningen)

Bilag

Bilag 1: Kompetenceområder og læringsmål

Herunder findes en oversigt over de kompetenceområder og kompetencemål inden for fagene Dansk og Historie, som forløbet *Hvorfor drikker Jeppe?* kan dække samt forslag til disse omsat til læringsmål.

Dansk

Kompetenceområder, kompetencemål og færdigheds- og vidensområder og mål efter 6. klassetrin.

Kompetenceområde: Læsning

Kompetencemål: Eleven kan læse og forholde sig til tekster i faglige og offentlige sammenhænge.

Færdigheds- og vidensområder og -mål:

- *Sprogforståelse:* Eleven har viden om ordforståelsesstrategier.

Kompetenceområde: Fortolkning

Kompetencemål: Eleven kan forholde sig til almene temaer gennem systematisk undersøgelse af litteratur og andre æstetiske tekster.

Færdigheds- og vidensområder og -mål:

- *Oplevelse og indlevelse:* Eleven kan udtrykke en æstetisk teksts stemning.
- *Undersøgelse:* Eleven kan undersøge teksters rum og tid.
- *Fortolkning:* Eleven kan udtrykke sin tekstforståelse gennem medskabelse af teksten.
- *Vurdering:* Eleven kan vurdere en tekst i lyset af tekstens samtid.
- *Perspektivering:* Eleven har viden om udvalgte historiske og kulturelle litterære perioder.

Kompetenceområde: Kommunikation

Kompetencemål: Eleven kan kommunikere med bevidsthed om sprogets funktion i overskuelige formelle og sociale situationer.

Færdigheds- og vidensområder og -mål:

- *Dialog:* Eleven kan påtage sig roller i samtalsituationer
- *Krop og drama:* Eleven kan bruge kropssprog og stemme i oplæsning og mundtlig fremlæggelse

Forslag til læringsmål i Dansk

- Eleven kan læse og forstå en tekst af Ludvig Holberg med støtte fra ordforklaringer.
- Eleven kan indgå i læseteater og udtrykke tekstforståelse gennem intonation og kropssprog.
- Eleven kan perspektivere temaet i Holbergs Jeppe på Bjerget til stykkets historiske samtid og til elevens egen tid.
- Eleven ved hvad en komedie er.
- Eleven kan undersøge samfundsforhold gennem øvelser med improvisation og satire.

Historie

Kompetenceområder, kompetencemål og færdigheds- og vidensområder og mål efter 6. klassetrin.

Kompetenceområde: Kronologi og sammenhæng

Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder.

- *Kronologi, brud og kontinuitet:* Eleven har viden om historiske perioders tidsmæssige placering.
- *Kanon:* Eleven har viden om et kanonpunkt.

Kompetenceområde: Kildeanalyse

Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden.

- *Sprog og skriftsprog*: Eleven kan læse historiske kilder og udtrykke sig mundtligt og skriftligt om deres indhold og formål.
- *Sprog og skriftsprog*: Eleven har viden om fagord og begreber og historiske kilders formål og struktur.

Kompetenceområde: Historiebrug

Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.

- *Historiske scenarier*: Eleven har viden om elementer, der indgår i historiske scenarier.
- *Historiske scenarier*: Eleven kan opstille historiske scenarier for at få indsigt i samfundsforhold i fortiden.

- *Konstruktion og historiske fortællinger*: Eleven kan konstruere historiske fortællinger.
- *Konstruktion og historiske fortællinger*: Eleven kan forklare historiske fortællingers sammenhæng med fortidsfortolkninger og nutidsforståelser
- *Historisk bevidsthed*: Eleven kan analysere brug og funktion af fortalt historie.

Forslag til læringsmål i Historie

- Eleven kan forstå væsentlige træk ved 1700-tallet og sammenligne med deres egen tid.
- Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.

Bilag 2: Opvarmningsøvelser

1. Gå-møder

Gå rundt i klassen og mød hinanden.

Når I mødes, skal I gøre det som læreren siger:

- Lav high-five med begge hænder.
- Lav low-five ved at hilse med begge fødder på hinanden.
- Lav en kort sekvens af hilsner som skal udføres (find evt. selv på rækkefølge).
- Osv.

Legen er god til at få eleverne til at fylde hele klasserummet ud med kroppene og få deltagerne til at forholde sig til hinanden.

2. Gør det modsatte af hvad jeg siger

Bed alle i klassen om at rejse sig og komme ud på gulvet. Fortæl dem, at du nu kommer med en kommando – og at de skal gøre det modsatte af det, du siger. Du kan sige:

- Kom nærmere.
- Gør jer store.
- Slå hinanden.
- Hop på to ben.
- Osv.

Legen hjælper eleverne til at droppe tanken om at præstere. Det er umuligt at gøre det rigtige i denne leg! Det giver også plads til, at man kan tage lederskab kortvarigt, når man råber en "kommando."

3. Jeg strikker

Eleverne går sammen to og to.

A mimer noget – det kan være at hun mimer, at hun strikker.

B siger "jeg strikker", mens han mimer noget andet, fx at han cykler

A siger "jeg cykler", mens hun mimer noget andet etc.

Øvelsen er god til at få eleverne til at være til stede her og nu. Det er umuligt at tænke på noget andet, mens man laver øvelsen.

Øvelsen giver meget energi og mange grin.

4. Spion – skytsengel

- Bed eleverne om at stille sig i en cirkel.
- Bed dem så om at tænke på en tilfældig i klassen.
- Fortæl herefter, at den de tænker på, er deres skytsengel.
- Nu skal eleverne tænke på en anden klassekammerat.
- Fortæl så, at den de tænker på er deres spion.

Alle har nu en spion og en skytsengel. Når legen går i gang, skal alle placere sig, så deres skytsengel befinder sig mellem dem selv og deres spion.

Undervejs i legen kan du bede et par stykker skifte skytsengel eller spion. Det giver typisk nogle nye mønstre i legen.

Legen er god til at få eleverne til at fylde hele klasserummet ud med kroppene. Den får deltagerne til at forholde sig til hinandens kroppe – og den sætter tit grin i gang.

Bilag 3: Baggrundsviden om stavnsbåndet

I 1700-tallet var 80% af alle, der boede i landet, bønder som levede af at dyrke marker og dyrehold. De ejede ikke deres gårde eller marker. Det var derimod godsejerne der ejede gårdene, og bønderne havde mulighed for at indgå en slags kontrakt – **et fæste**, hvor godsejeren gav **fæstebonden** ret til at bo og drive gården til gengæld for at han og husholdet – det vil sige, resten af de mennesker der boede på gården, betalte ham afgifter. Disse **afgifter** kunne være: landgilde, hoveri og evt. andre afgifter. Der var stor forskel på livet som godsejer og som fæstebonde socialt og økonomisk.

Godsejeren var afhængig af at nogen drev hans fæstegårde. Han havde brug for både **landgilde** (betaling) og **hoveri** (at der blev arbejdet på hans jord) for at holde produktion og sin stand oppe. I starten af 1730'erne hvor landbruget ikke mere kunne afsætte sine varer, opstod der problemer for godsejerne. Priserne faldt, og det var ikke mere interessant for fæstebønder at tage fæste på gårdene under de hårde vilkår. En del begyndte at drage mod byerne og blev heller ikke på de **fæstegårde**, hvor godsejeren gav dårlige vilkår. Et andet problem for godsejerne var, at de havde pligt til at stille med **mænd til militærtjeneste** – hvilket de ikke kunne, når fæstebønderne ikke blev på gårdene. Når fæstebønder karle fra fæstegårdene, var udskrevet til soldat, havde man pligt til at deltage i excersits også selvom man skulle møde langt fra gården. Denne militærtræning lå i øvrigt om søndagen der var fæstebønders eneste hviledag. Mange købte sig derfor fri af opgaven hvis de havde mulighed for det.

(Kilde: Danmarkshistorien.dk Fæstevæsen, fæstebonde, stavnsbånd).

Stavnsbånd

Efter ønske fra godsejere og militæret indførte den **enevældige** kong Christian d. 6. en forordning (en lov), der rettede op på godsejernes og militærets problemer. Denne lov går under navnet **“stavnsbåndet” og blev indført 4. februar 1733**. Den var ikke møntet på at gøre livet tåleligt for danske fæstebønder, men derimod for at styrke godsejernes interesser.

Forordningen om stavnsbåndet indebar, at unge mænd på landet nu ikke måtte forlade den gård de var født på uden tilladelse fra godsejeren. Unge mænd betegnede karle fra 14-36 år i starten efter stavnsbåndets indførelse. Fæstebønderne blev med stavnsbåndets indførelse helt konkret bundet til deres stavns.

Det blev skærpet:

- Fra 1742 blev det til fra 9-40 år.
- Fra 1764 blev det fra 4 år-40 år.
(Gennemsnitslevetiden var til 40-50år)

Med stavnsbåndets indførelse forsvandt godsejerens problem med at få “nogen” til at drive hans fæstegårde, og han fik samtidig medvind til at kunne sætte sine egne betingelser til sine fæstebønder. Samtidig slap han for bøder for ikke at kunne stille mænd til militærtjeneste.

Hvis godsejeren gav tilladelse til det, kunne fæstebonden eller karlen få et **fripas**. Dog måtte de ofte betale dyrt for det og de kunne ikke være sikre på at få et. Fripasset var en **nådesbevisning** fra deres godsejer.

Stavnsbåndet omfattede ikke **kvinderne**, selvom flere godsejere forsøgte at få det udvidet til dem.

Mange fæstebønder og karle tog sagen i egen hånd og stak af – rømmede som det hed. Det var farligt, for de blev naturligvis efterlyst. Blev de pågrebet, blev de sendt tilbage til godset. Formentlig har der været meget forskellig tradition fra egn til egn både med hensyn til fripaskøb og rømning. Det var lettere at stikke

af, hvis man boede i nærheden af en købstad, der lokkede med mange muligheder. Eller hvis man boede i mindre befolkningstætte områder med handelsrelationer til Slesvig-Holsten eller Holland. Så kunne den stavnsbundne karl følge med en studedrift sydpå, for derefter at glemme at komme tilbage.

Ovenstående er delvist hentet fra Danmarks-historien.dk opslag stavnsbånd 1733-1800.

Bilag 4: Baggrundsviden...

...om Jeppe på Bjerget og Ludvig Holberg

Stykkets handling

Jeppe på Bjerget handler om en bonde, som har det med at drikke sig meget, meget fuld. Han drikker sig så fuld, at han ikke kan udføre sit arbejde for herremanden. Derfor er hans kone, Nille, konstant rasende på ham. Hun er så rasende, at hun truer ham med sin hjemmelavede pisk, som hun kalder for "krabasken" og "Mester Erik". Jeppe bliver sendt til byen for at købe sæbe, men desværre går han ind hos Jacob Skomager på vejen, hvor han kan købe brændevin. Hos Jacob Skomager drikker Jeppe sig så fuld, at han falder om og lægger sig til at sove lige midt på jorden. Her kommer herremanden (som i stykket hedder "Baronen") og hans mænd forbi, og de beslutter sig for at lave sjov med ham. De vil klæde Jeppe i Baronens tøj og lægge ham i hans seng, og så vil de lure på, hvad han gør, når han vågner op.

Da først han vågner op, forvandler Jeppe sig hurtigt til alt andet end en flink bondemand. Han vil hænge ridefogeden og ligge med hans kone. Så Baronen får travlt med at forvandle Jeppe tilbage igen, før han bliver for farlig. Det er ikke uden grund, at Ludvig Holberg, som har skrevet stykket, kaldte det for **Jeppe på Bjerget – eller den forvandlede bonde**.

En klassiker fra 1722

Jeppe på Bjerget er et skuespil – en **komedie** – med **roller, replikker** og **regibemærkninger**. Dét vi læser i klassen, er **manuskriptet** til skuespillet. Det egentlige skuespil vækkes først til live, når replikkerne opføres på en scene. Det kan godt kræve noget ekstra at læse Jeppe på Bjerget, for den er skrevet helt tilbage i 1722. Der er mærkelige og sjove ord som fx slyngel, kanalje, møgbæst og hundehoved. Selvom vi møder teksten i en bearbejdet udgave, skal man holde tungen lige i munden for at læse og forstå det hele. Derfor er det også vigtigt

at komme ned i tempo og arbejde med ordene, fx i logbøger. Derudover er man nødt til at læse teksten flere gange for at kunne fremføre den, så der bliver flow og indlevelse i replikkerne.

Nogle skuespil bliver kun husket nogle få år. Mens andre bliver spillet igen og igen i flere hundrede år. Og hver gang skuespillet bliver opført, vil folk gerne se det, fordi de er nysgerrige efter, hvordan instruktøren og skuespillerne nu har valgt at spille det. Sådan er det fx med skuespillet Hamlet. Og sådan er det også med Jeppe på Bjerget, som i Danmark er blevet ved med at blive spillet flere tusinde gange. Et sådant skuespil kaldes en **klassiker**. I klassikere er der ofte replikker og begreber, som folk kender helt uden at have læst stykket. Tænk bare på Hamlets "at være eller ikke være". Jeppe på Bjerget er kendt for udtrykket "**at vågne op i baronens seng**" som betyder at man pludselig er landet i en ny og finere livssituation end den man kom fra. I DR's julekalender *Julehertets hemmelighed* fra 2022 taler hovedpersonen, Karen, som er stuepige, om at herskabet på Lindestrupgård har lavet "**en omvendt Jeppe på Bjerget**", fordi de er blevet tvunget til at bo hos tyendet, efter at deres gods er blevet pantsat til den griske godsejer Aage af Jungshoved. Dermed mener hun, at de lige så pludseligt som Jeppe på Bjerget har fået vendt op og ned på deres sociale situation.

En del danskere vil kende til udtrykket "**folk siger nok at Jeppe drikker, men de siger ikke hvorfor**". Hvis man ser efter i scene 3 er det faktisk ikke helt dét Jeppe siger. Men det er sådan vi husker replikken. En klassiker kan altså bruges helt ude af kontekst til at sige noget generelt om mennesker. I en dansk sproglig kontekst bliver replikken om Jepses drikkeri ofte brugt til at forklare nogle sociale forhold, som måske ikke er synlige ved første øjekast. I dag kender vi måske bedst den form

for besøg i andre samfundslag fra talentshows, hvor folk uden så mange forudsætninger i løbet af kort tid gøres til superstjerner, som vi så ofte glemmer igen, når showet er forbi.

Ældre danskere vil måske også helt uden for kontekst vide hvad der menes, når man taler om **“Mester Erik”** eller **“krabasken”**. For det er navnet på den pisk Nille slår Jeppe med. I mange år har en del danskere brugt udtryk som “at få med krabasken” eller “true med Mester Erik” om dét generelt at straffe nogen eller true nogen med straf, der ikke har opført sig ordentligt.

Jeppe på Bjerget er en komedie

Komedier er skuespil, hvor vi enten griner med eller ad helten – til forskel fra tragedierne, som efterlader os medlidende med hovedpersonen. I komedier er der ofte én eller flere komiske **karakterer**. En karakter der ikke rigtig kan ændre sig, men som lider under én eller flere virkelig dårlige, menneskelige træk. Det kan fx være en meget nærig person, som Scrooge i Charles Dickens Et juleeventyr eller Anders And, der kommer ud for alle mulige uheldige ting pga. sit både naive og hidsige temperament. I en komedie er der også ganske ofte nogle personer, der udsætter hovedkarakteren for en **intrige**. Dvs. at de laver et nummer med hovedpersonen bag hans ryg, som regel for at udstille ham og sætte ham i et dårligt lys.

Jeppe er en komisk karakter, som er uforbederlig og derfor strider mod den fornuft, som på Ludvig Holbergs tid er forudsætningen for at et nyt samfund kan tage form. Men Baronen og hans mænd er mindst lige så ufornuftige, når de bytter om på høj og lav og gør Jeppe til **konge for en dag**.

Oplysningstidens menneskesyn

På Holbergs tid var der **ikke samme klassebevidsthed**, som vi kender til i dag. En bonde var en bonde og skulle ikke lige pludselig være baron. For det var han slet ikke oplyst nok til. Derfor lyder **moralen i stykket** også, at bønder ikke bør blive herremænd, for så risikerer vi, at de ender som tyranner. Det er en morale man kunne omskrive med et andet kendt bevinget ord (hvis oprindelse er usikker): **“Når skidt kommer til ære, ved det ikke hvordan det skal være”**. Moralen kan måske være svær at sluge i dag. Til gengæld kan vi rigtig godt forstå, hvorfor Jeppe har det, som han har det. For det fremgår af hans replikker i starten af stykket, at han har været soldat i krigen, og at hans kone er ham utro. Selvom Jeppe opfører sig komisk, når han drikker, er han altså som figur samtidig en tragisk skikkelse. Og denne dobbelthed er nok også én af grundene til at stykket har overlevet bedre end mange andre af Holbergs stykker.

Selvom Holberg ikke mener, at Jeppe bør regere, hænger han også Baronens og hans mænd ud. Da Jeppe tager magten hos Baronens, er Baronens og hans mænd lige ved selv at blive udsat for domsfældelser uden rettergang og trusler om hængning. Derved får Holberg peget på, at dét at regere kræver **oplysning og fornuft**. Ellers udvikler det **oplyste enevælde** sig til et **tyranni**, som ikke hører til i et **civiliseret samfund**.

Ludvig Holberg og det første offentlige teater i Danmark

Stykket er skrevet af Ludvig Holberg, som skrev **33 komedier** i alt, størstedelen i løbet af ganske få år fra **1722-1727** – disse år er siden blevet kaldt **Holbergs poetiske raptus**. Komedierne blev skrevet til det første offentlige teater i Danmark, **Teateret i Lille Grønnegade**. Det var første gang, at der blev skrevet skuespil på

dansk, og også første gang der blev skrevet **skuespil om og for almindelige mennesker**. Indtil da var skuespil mest noget, der blev opført ved hoffet, hvor omrejsende franske og italienske trupper fik adgang for et eksklusivt publikum. Med Teateret i Lille Grønnegade fik Danmark sit første offentlige teater, og det var en stor succes fra begyndelsen. Desværre måtte teateret lukke kun 5 år efter at det var åbnet, fordi præster og en del af kongehuset, som var inspireret af **pietismen**, opfattede teaterdrift som **utugtigt**. Først i 1748 fik folket et offentligt teater igen i form af **Det Kongelige Teater** på Kongens Nytorv. Foran teateret sidder netop Ludvig Holberg og kigger ud på Kongens Nytorv.

Ludvig Holberg skrev mange andre slags tekster end skuespil, bl.a. **videnskabelige afhandlinger, essays, en rejseroman på vers, selvbiografi, aforismer**, mm. Selvom Holberg var **professor på universitetet**, forstod han også at udtrykke sig som **forfatter**. Selv var han født

i **Bergen** i Norge og var kommet til København som helt ung for at studere **teologi**. Han rejste i mange lande, talte med mange slags mennesker og kunne både **engelsk, fransk, tysk og latin**. Han blev **aldrig gift**, men bevægede sig frit **imellem samfundslagene** og talte gerne med mange slags mennesker, hvilket kommer til udtryk i mange af hans menneskekyndige essays. Selvom det var normalt at skrive på latin, når man som Holberg var "lærd", skrev han de fleste af sine tekster på dansk. Holberg er gennem tiden blevet opfattet som "**dansk litteratures fader**" pga. sin utrolige produktion i mange genrer, og fordi han havde godt øre for de mange forskellige måder, der blev talt dansk på i datidens samfund. Han forstod at **gøre grin med alle samfundslag** – lige fra de lærdes arrogante ræsonnementer på latin (Erasmus Montanus) til adelens franske og forfængelige manerer (Jean de France) til bøndernes kraftfulde og sjove udtryk (som fx "drolen splide mig", "canaljesæk" og "krabasken" i Jeppe på Bjerget).

Bilag 5: Baggrundsviden...

...om bevægelse i undervisningen

I dag skelner vi groft sagt mellem to former for bevægelse i skolen. Den ene handler om fysisk aktivitet, hvor pulsen kommer op og eleverne får sved på panden i længere tid – gerne hver dag. De positive resultater på læring, trivsel og sundhed på denne tilgang er velfunderede, men systematisk fysisk aktivitet er svær at implementere i den nuværende skole, da skolen ikke har rammer, vilkår og motivation til at udfylde denne tilgang. Den anden tilgang er bevægelse i undervisningen, hvor kropslig sansning og bevægelse så vidt muligt understøtter det faglige indhold. Denne tilgang anses som mere meningsfuld i det pædagogiske univers og den er i princippet heller ikke ny. Der har altid været undervisning, hvor kroppen har været en vigtig del af læringen. Fra mesterlære til specialpædagogik ses en meget bevidst inddragelse af kroppen som en vej til læring og det giver grundlæggende rigtig god mening. Kroppen er en vigtig del af vores sanseorgan og er i konstant kontakt med vores omgivelser og danner grundlag for vores forståelse af omverdenen. Dermed bliver det også naturligt, at kroppen er et vigtigt redskab, når man skal forstå og når man skal huske det faglige indhold. Det vi kan udtrykke eller vise med kroppen føles mere meningsfuldt og det vi gør med kroppen, husker vi bedre. Potentialet i bevægelse i undervisningen rækker ud over læringsprocesser, da sociale og mentale processer også påvirkes positivt. Videnskabsteoretisk står man på felter som embodied cognition, kropsfænomenologi og æstetiske læreprocesser. Der er en substantiel og stadig voksende mængde forskning og litteratur på området, da potentialet i bevægelse i skole og undervisning har opnået global interesse.

Forslag til videre læsning:

Aabenhus et al. (2021) *Bevægelsens betydning – En inspirationsbog til fagligt relateret bevægelse i skolens undervisning*. Fjordager ISBN: 978-87-970700-7-9.

Madsen, K. L. & Aggerholm, K. (2020).

“Den følelse kan jeg ikke skabe, hvis jeg bare står og fortæller” – Lærernes erfaringer med en handlingsorienteret tilgang til bevægelse i folkeskolen. *Forskning og forandring*, 3(1), 132–152.

<https://doi.org/10.23865/fof.v3.2096>.

Macedonia M (2019) *Embodied Learning: Why at School the Mind Needs the Body*.

Front. Psychol. 10:2098. doi:

10.3389/fpsyg.2019.02098.

Stolz SA (2015) *Embodied learning*.

Educational Philosophy and Theory

47(5): 474–487.

Shapiro, L., & Stolz, S. A. (2019).

Embodied cognition and its significance for education. *Theory and Research in Education*, 17(1), 19–39.

<https://doi.org/10.1177/1477878518822149>.

Kasper Lasthein Madsen & Kenneth Aggerholm

(2020): *Embodying education – a bildung*

theoretical approach to movement integration,

Nordic Journal of Studies in Educational Policy,

DOI: 10.1080/20020317.2019.1710949.

Elevark

Elevark 1: Opvarmning til Enactment

Eleverne stiller sig i en rundkreds og læreren introducerer og prøver bevægelserne. Dette sker sådan at eleverne som henholdsvis godsejere og fæstebønder ved hvad bevægelsen handler om og hvordan den udføres.

	Fæstebønder og karle	Arbejdsopgaver/ hoveri-hvad skal du gøre?
1		<p>Opgave: Hugge brænde. Du skal hugge brænde til opvarmning af godsejerens stuehus.</p> <p>Redskab: En stor tung økse. (simulere).</p> <p>Bevægelse: Øksen skal op over dit hoved og svinges kraftigt ned. Du smider det kløvede brænde i en bunke. Processen gentages og gentages.</p>
2		<p>Opgave: Gøre rent i stalden efter kørne/skovle kolort op i en trillebør.</p> <p>Redskaber: En stor skovl og en trillebør. (Simulere).</p> <p>Bevægelse: Du skal skovle noget tungt. Og løfte det over i trillebøren. Vis at det er hårdt arbejde og at du bruger mange kræfter.</p>

Fæstebønder og karle	Arbejdsopgaver/ hoveri-hvad skal du gøre?
<p>3</p> 	<p>Opgave: Du henter møg i trillebør og løber ud til møddingen/affaldsbunken – uden at spille. Når trillebøren er fuld – er den meget tung og tipper nemt.</p> <p>Redskab: Trillebør. (simulere).</p> <p>Bevægelse: Vis at trillebøren er tung den ene vej ved at du næsten ikke kan løfte og køre fremad. Den anden vej går let og hurtigt. Du må frem og tilbage mange gange.</p>
<p>4</p> 	<p>Opgave: Som del af høsten skal du slå på kornbunke for at få kornet skilt fra strået (tærsk). </p> <p>Redskab: Slå på korn med en plejl/lang stang. (Simulere).</p> <p>Bevægelse: Du skal holde plejlen med to hænder, løfte hænderne højt over dit hoved og slå ned på bunken af korn.</p>
<p>5</p> 	<p>Opgave: Samle tunge sten på marken op og lægge dem i en vogn så de kan køres væk. Arbejdet skal gøres, så der kan dyrkes korn på marken.</p> <p>Redskaber: Dine egne muskler og en vogn at lægge stenene på. (Simulere).</p> <p>Bevægelse: Du skal ned på hug og tage fat om stenene og løfte en ad gangen op på vognen.</p>
<p>6</p> 	<p>Opgave: Læsse hø på vogn. Hø er foder til køer og heste når det bliver efterår og vinter og derfor vigtigt.</p> <p>Redskab: En høtyv. (Simulere).</p> <p>Høet vejer ikke så meget men, der er rigtig meget af det, og det skal højt op i høstakken.</p> <p>Bevægelse: du skal stikke høtyven ned i en god bunke hø og strække det helt op på høstakken. Igen og igen for at få det hele med.</p> <p>Redskab:</p>

Godejere	Bevægelse
<p>1</p> 	<p>Hvordan bevæger godsejeren sig? Gode bud afprøves.</p>

Elevark 2:

Opsamling på enactment

Læs teksten

I 1700-tallet var 80% af alle i Danmark bønder som levede af at dyrke marker og dyrehold. De ejede ikke deres gårde eller marker. Det var godsejerne, der ejede gårdene. Bønderne havde mulighed for at lave en slags lejekontrakt, et fæste, hvor godsejeren gav **fæstebonden** ret til at bo og drive gården. Til gengæld skulle bonden og dem der boede på gården betale **afgifter til godsejeren**. Disse afgifter kunne være **landgilde** – dvs. korn eller andet som de havde produceret på gården. Eller det kunne være **hoveri** – dvs. arbejde på godsejerens gård/gods.

Selvom godsejeren var betydelig rigere end fæstebonden, var han afhængig af fæstebønderne. Han havde nemlig brug for at der blev arbejdet på hans egen jord, og han havde brug for korn og andre produkter som fæstebønderne skulle betale til ham.

I starten af 1730'erne kom **landbruget i krise**. Man kunne ikke sælge sine varer fordi der blev for mange af dem. Priserne faldt og der opstod

problemer. Fæstebønderne ville derfor ikke så gerne tage fæste på gårdene under de hårde vilkår. En del af dem begyndte at tage mod byerne i stedet for og blev ikke på fæstegårde hvor godsejeren gav dårlige vilkår. Derfor kunne nogle godsejere ikke holde på deres fæstebønder. Udover at de ikke fik landgilde eller fik dyrket deres jord, var der et problem mere. De havde nemlig pligt til at stille **mænd til militærtjeneste**. Det kunne de ikke uden fæstebønder på gårdene.

Den **enevældige** kong Christian d. 6. indførte en lov, der rettede op på godsejernes og militærets problemer. Denne lov går under navnet "**stavnsbåndet**". Det blev **indført 4. februar 1733**.

Loven var ikke møntet på at gøre livet tåleligt for danske fæstebønder, men derimod for at styrke godsejernes interesser. Stavnsbåndet indebar, at unge mænd ml. 14 og 36 år på landet nu ikke måtte forlade den gård de var født på uden tilladelse fra godsejeren og de kunne ikke undgå militærtjeneste. Fæstebønderne blev med stavnsbåndets indførelse helt konkret bundet til deres hjemstavn.

Svar på spørgsmålene:

1. Hvordan var det for fæstebønderne før stavnsbåndet blev indført?
2. Hvad skete der for fæstebønderne efter stavnsbåndets indførelse?
3. Hvem bestemte, at stavnsbåndet skulle indføres?
4. Hvorfor var stavnsbåndet en fordel for godsejerne?

Elevark 3: Elevopgave

Evt. i gruppe eller par.

Ved at lave en billedanalyse af den tegning du ser her, kan vi undersøge hvordan samfundet og menneskene så på sig selv og hinanden i 1700-tallet.

Kig grundigt på billedet. Beskriv hvad du ser i detaljer og analyser hvad det kan betyde.

1. Hvad ser du på billedet?
2. Se grundigt på og beskriv de fire menneskers tøj. Hvorfor tror du at de har forskelligt tøj på?
3. Der kommer arme og hænder ned fra himlen hvis er de? – og hvilke redskaber holder de i hænderne?
4. Hvad tror du det betyder for de fire mennesker, at de får netop dette ene redskab?
5. Hvad tror du at ham der har tegnet billedet har villet fortælle?

Elevark 4: Spørgsmål...

...til arbejde med DR's udsendelse: Dengang vi var bønder. Episode 1, sæson 1. 28 min.

Første del

(0-11.40 minut) introducerer og fortæller om livet på landet og grundlæggende forhold i 1700-tallet. Svar på spørgsmålene.

1. Hvad var piger og madmors arbejde på fæstegårdene?

2. Hvad var drenge og mænds arbejde på bondegårdene

3. Hvor gammel blev man dengang på landet og hvorfor blev man ikke så gammel som i dag?

Anden del

(11.40- 14.20) fortæller om forholdet mellem godsejere og fæstebønder, og hvad stands-samfundet betyder for menneskers liv. Svar på spørgsmålene.

1. En godsejer har et gods og mange fæstegårde. Kan du beskrive forskelle mellem godsejere og fæstebønder?

2. Prøv at forklare hvad ordet "fæste" betyder? I programmet taler de både om "fæstekontrakt" og "fæstegård" og "fæstebonde"?

3. Hvorfor foragtede godsejere bønder i samtiden?

4. Hvordan var godsejere og bønder afhængige af hinanden?

Tredje del

(14.20-28.00). I denne del fortælles om de forskellige fællesskaber som bønderne indgik i, og hvordan de havde det med hinanden til hverdag og fest.

1. Hvordan så fæstegården ud og hvem boede i huset? Var alle i familie med hinanden?

2. Nævn nogle af de mange ting stuen på gården blev brugt til og hvorfor?

3. Hvordan foregik et måltid i hverdagen? Hvad fik bønderne at spise og drikke?

4. Der var mange fester – hvorfor festede man ofte og hvordan foregik festerne?

Refleksion og fælles samtale:

Hvad undrer dig i forhold til livet på landet i 1700tallet?

Hvilke forskelle og ligheder kan du se mellem livet på landet i 1700-tallet og vores eget liv i dag?

Hvad betyder din nye viden i forhold til karaktererne i Jeppe på Bjerget?

Hvilke forskelle og ligheder kan du se mellem livet på landet i 1700-tallet og vores eget liv i dag?

Hvad betyder din nye viden i forhold til karaktererne i Jeppe på Bjerget?

Hvilke forskelle og ligheder kan du se mellem livet på landet i 1700-tallet og vores eget liv i dag?

Elevark 5: Sprogforståelse...

...i 3. akt af Jeppe på Bjerget. Alene og i makkerpar.

Sæt kryds ud for den rigtige betydning				
Behager at sætte sig ned		Kan sætte sig ned		Ønsker at sætte sig ned
Unoder		Dårlig opførsel		Falske toner
Rhinskvind		Vin der får én til at vrinske		Hvidvin fra egnen omkring Rhinen
Canari-Sæk		Vin fra de canariske øer Ablet af canari-sec		En sæk, som man har kanariefugle i
Carnalie-Sæk		Jeppe's måde at udtale Canari-Sæk på		En sæk, som man har en kanalje i
Erindre		Rinde		Huske
Kost (og løn)		Et redskab til at feje med		Mad
Herskab		En rig familie der har tjenere i huset		Et skab man opbevarer hør i
Skrøbelighed		En svaghed		En rigdom
Bondegriller		Mad som en bonde griller		Sære tanker om at være bonde
Komplimenter		Bemærkninger som man bliver glad og smigret over		Bemærkninger som komplicerer tingene

1. **Alene.** Læs arket igennem og sæt ring om den betydning, du tror ordet har.
2. **Sammen.** Læs 3. akt, 1. scene igennem med din makker. Og find undervejs ud af om I havde betydningerne af ordene rigtigt.
3. **Sammen.** Læs 3. akt, 2. scene igennem. Brug *Den Danske Ordbog* på ordnet.dk til at slå nye ord op, og ord I ikke forstår. Skriv ordene og deres betydning herunder. Hvor mange nye ord har I lært? Saml ordene på en planche i klassen.

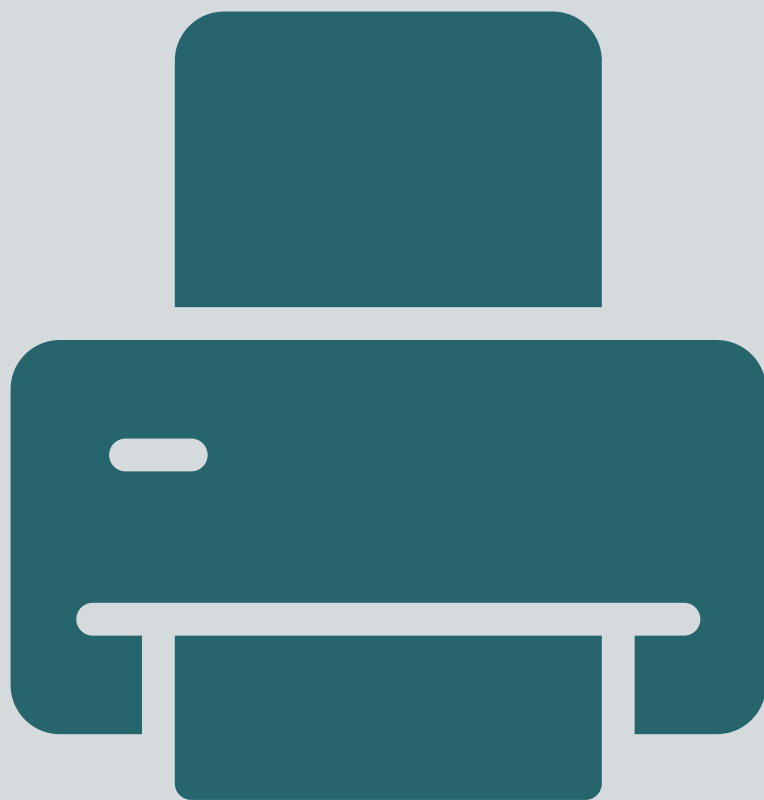
4. **Sammen.** Læs 3. akt, 3. scene igennem. Baronnen siger:
Af hans opførsel kan man lære, hvor tyrannisk og hovmodige sådanne folk bliver, der fra skidt i en hast kommer til stor ære og værdighed.

Hvad betyder tyrannisk?
Og hvad betyder hovmodig?

Slå gerne ordene op i *Den Danske Ordbog* på ordnet.dk.

Hvad mener baronen om Jeppe's opførsel?

Kopiark

Kopiark 1: På bjerget

Af Ludvig Holberg.

Actus I

Scen. 1 – NILLE

NILLE: Jeg troer neppe, at der er saadan doven Slyngel i det hele herred som min Mand; jeg kan neppe faae ham vaagen, naar jeg trækker ham efter Haaret af Sengen. I Dag veed nu den Slyngel at det er Torv-Dag, og dog alligevel ligger og sover saalænge. Hr. Poul sagde nylig til mig: Nille! du est alt for haard mod din Mand, han er og bør dog være Herre i Huset; men jeg svarede ham: Nei min gode Hr. Poul! dersom jeg vilde lade min Mand regiere i Huset et Aar, saa fik hverken Herskabet Landgilde eller Præsten Offer, thi han skulde i den Tid drikke op Alt hvad der var i Huset; skulde jeg lade den Mand raade i Huset, der er færdig at sælge Boskab, Kone og Børn, ja sig selv for Brændeviin? Hvorpaa Hr. Poul tiede ganske still og strøg sig om Munden. Ridefogden holder med mig, og siger: Moerlille! Agt du kun ikke hvad Præsten siger. Der staaer vel i Ritualen, at du skal være din Mand hørig og lydlig; men derimod staaer der i dit Fæstebrev, som er nyere end Ritualen, at du skal holde din Gaard vedlige og svare din Landgilde, hvilket du umuligt kan gjøre, dersom du ikke trækker din Mand hver Dag efter Haaret og prygler ham til Arbeide. Nu trækkede jeg ham af Sengen, og gik ud i Laden at see, hvordan Arbeidet gik for sig; da jeg kom ind igien, sad han paa Stolen og sov med Buxerne, reverenter talt, paa det ene Been, hvorudover Crabasken strax maatte af Krogen og min gode Jeppe smøres, til han blev fuldkommen vaagen igjen. Det Eneste, som han er bange for, er Mester Erich (*saa kalder jeg Crabasken*). Hei Jeppe! er din Fæhund endnu ikke kommen i Klæderne? Har du Lyst at tale med Mester Erich end engang? Hei Jeppe, herind!

Scen. 2 – Jeppe – nille

JEPPE: Jeg maa jo have Tid at klæde mig, Nille! Jeg kan dog ikke gaae som et Sviin foruden Buxer og Trøie til Byen.

NILLE: Har du Skabhals ikke kunnet tage ti Par Buxer paa dig, siden jeg vækkede dig i Maares?

JEPPE: Har du lagt Mester Erich fra dig, Nille?

NILLE: Ja jeg har, men jeg veed strax, hvor han er at finde igjen, dersom du ikke er hurtigt. Herhid! See hvor han kryber. Herhid! Du skal til Byen at kjøbe mig to Pund grøn Sæbe; see der har du Penge dertil. Men hør, hvis du inden fire Timer ikke er her paa Stedet igjen, da skal Mester Erich dantze Polskdantz paa din Ryg.

JEPPE: Hvor kan jeg gaae fire Miil i fire Timer, Nille?

NILLE: Hvem siger, du skal gaae? Du Hanrei! Du skal løbe. Jeg har engang sagt Dommen af, gjør nu hvad dig lyster.

Scen. 3 – Jeppe (*alene*)

JEPPE: Nu gaaer den So ind og æder Frokost, og jeg stakkels Mand skal gaae fire Miil og faaer hverken Vaadt eller Tørt. Kan nogen Mand have saadan forbandet Kone, som jeg har? Jeg troer virkelig, at hun er Søkendebarn til Lucifer. Folk siger vel i Herredet, at Jeppe drikker, men de siger ikke, hvorfor Jeppe drikker; thi jeg fik aldrig saa mange Hug i ti Aar, jeg var under Malicien, som jeg faaer paa een Dag at den slemme Qvinde. Hun slaaer mig, Ridefogden driver mig til Arbeid som et Beest, og Degnen gjør mig til Hanrei. Maa jeg da ikke vel drikke? maa jeg da ikke bruge de Midler, som Naturen giver os at bortdrive Sorg med? Var jeg en Tosse, saa gik Saadant mig ikke saa meget til Hierte, saa drak jeg ei heller ikke; men det er en afgiort Ting, at jeg er en vittig Mand, derfor føler jeg Saadant meer end en Anden, derfor maa jeg og drikke. Min Nabo Moens Christoffersen siger tit til mig, saasom

han er min gode Ven: Fanden fare i din tykke Mave, Jeppe!

Du maatte slaae fra dig, saa blev Kiællingen nok god. Men jeg kan ikke slaae fra mig for tre Aarsagers skyld. Først fordi jeg har ingen Corasie. For det Andet for den forbandede Mester Erich, som hænger bag Sengen, hvilken min Ryg ikke kan tænke paa, uden han maa græde. For det Tredie efterdi jeg er, uden at rose mig selv, et iegodt Gemyt og en god Christen, som aldrig søger at hevne mig, end- ogsaa ikke paa Degnen, som sætter mig eet Horn paa efter et andet; thi jeg offerer ham hans 3 Hellige-Dage derfor oven i Kiøbet, da der er ikke den Ære i ham at give mig et Kruus øl det hele Aar. Intet gik mig meer til Hierte end de spidige Ord, som han gav mig for- gangen Aar; thi da jeg fortaalte, at en vild Tyr, som aldrig frygtede noget Menneske, engang blev bange for mig, svarede han: Kanst du ikke begribe det, Jeppe? Tyren saae, at du havde større Horn end den selv havde, og derfor ikke holdt raadeligt at stanges med sin Overmand. Jeg kræver Jer til Vidne, godt Folk! Om ikke saadanne Ord kunde trænge en ærlig Mand til Marv og Been. Jeg er dog saa skikkelig, at jeg har aldrig ønsket Livet af min Kone. Tværtimod, da hun laae syg af Guulsot i Fior, ønskede jeg, at hun maatte leve; thi som Helvede er allerede fuld af onde Qvinder, kunde Lucifer maaskee skikke hende tilbage igien, og saa blev hun endda værre end hun er. Men om Degnen døde, vilde jeg glæde mig, saavel paa mine egne Vegne som paa Andres; thi han gjør mig kun Fortræd, og er Menigheden til ingen Nytte. Det er en ulærd Diævel; thi han duer ikke til at holde ringeste Tone, end sige støbe et ærligt Voxlys. Nei da var hans Formand Christoffer anden Karl. Han tog Troen over fra tolv Degne i sin Tid, saadan Stemme havde han. Engang sat jeg mig dog for at bryde over- tværts med Degnen, som Nille selv hørte der- paa, da han skieldte mig for Hanrei, og sagde:- Fanden være din Hanrei, Mads Degn? Men hvad skede? Mester Erich maatte strax af Væggen og skille Trætten, og blev min Ryg saa brav tærsket af min Hustru, at jeg maatte bede Degnen om Forladelse og takke ham, at han som en velstuderet Mand vilde gjøre mit Huus den Ære. Siden den Tid har jeg aldrig tænkt

paa at gjøre Modstand. Ja ja, Moens Christof- fersen! Du og andre Bønder har godt ved at sige, hvis Koner har ingen Mester Erich lig- gende bag Sengen. Havde jeg et Ønske i Verden, saa vilde jeg bede, at min Kone enten ingen Arme havde, eller jeg ingen Ryg; thi Munden maa hun bruge saa meget, som hun gider. Men jeg maa gaae til Jacob Skomager paa Veien, han tør nok give mig for en Skilling Brændeviin paa Credit; thi jeg maa have Noget at lædske mig paa. Hei Jacob Skomager! Er du opstaaen? Luk op, Jacob!

Scen. 4 – JACOB SKOMAGER (i blotte Skiorte) – JEPPE

JACOB: Hvo Pokker vil herind saa tilig?

JEPPE: God Morgen, Jacob Skomager!

JACOB: Tak, Jeppe! Du est saare tilig paa Færde i Dag,

JEPPE: Lad mig faae for en Skilling Brændeviin, Jacob!

JACOB: Ja nok, fly mig Skillingen.

JEPPE: Du skal i Morgen faae den, naar jeg kommer tilbage.

JACOB: Jacob Skomager skienker ikke paa Borg; jeg veed, du har jo sagte en Skilling eller to at betale med.

JEPPE: Skam, der har, Jacob! Uden nogle Skillinger, min Hustru flyede mig at kiøbe Noget for i Byen.

JACOB: Jeg veed, du kan jo tinge to Skilling af paa de Varer, du kiøber. Hvad er dit Kiøbmand- skab?

JEPPE: Jeg skal kiøbe to Pund grøn Sæbe.

JACOB: Ei, kanst du ikke sige, at du gav en Skilling eller to mere for Pundet, end du gir?

JEPPE: Jeg er saa bange, min Hustru faaer det at vide, saa faaer jeg en Ulykke.

JACOB: Snak! Hvor skulde hun faae det at vide? Kanst du ikke sværge paa at du udgav alle Pengene? Du est saa dum som et Fæ.

JEPPE: Det er sandt nok, Jacob! det kan jeg endelig gjøre.

JACOB: Fly hid din Skilling da.

JEPPE: See der; men du maa give mig en Skilling tilbage.

JACOB: (Kommer ind med Glasset, drikker ham til). Singot, Jeppe!

JEPPE: Du drak som en Skielm.

JACOB: Ei, jeg veed, det er jo Sædvane at Verten drikker Giesterne til.

JEPPE: Jeg veed det nok, men Skam faae den, der først fandt paa den Sædvane. Din Skaal, Jacob!

JACOB: Tak, Jeppe! Du kommer til at tage for den anden Skilling med; du kan dog ikke bringe den tilbage. Uden du vil have et Glas Brændeviin til Gode, naar du kommer igien? Thi jeg har min Tro ingen Eneste-Skilling.

JEPPE: Skam, der gjør. Skal den fortæres, saa skal det strax skee, paa det jeg kan føle, at jeg faaer Noget i Maven; men drikker du ogsaa deraf, saa betaler jeg Intet.

JACOB: Singot, Jeppe!

JEPPE: Gud bevare vore Venner, og Skam faae alle vore Uvenner. Det gjorde godt i Maven. Ach ach!

JACOB: Lykke paa Reisen. Jeppe!

JEPPE: Tak, Jacob Skomager!

Scen. 5 – Jeppe (alene).

(Blir lystig og begynder at synge):

JEPPE:

En hvid Høne og en broget Høne.
De satte sig op mod en Hane etc.

Ach gid jeg turde drikke for en Skilling endnu.
Ach gid jeg turde drikke for en Skilling endnu.
Jeg troer, jeg gjør det. Nei der blir en Ulykke af.
Kunde jeg kun først faae Kroen af Sigte, saa havde jeg ingen Nød; men det er ligesom En holder mig tilbage. Jeg maa derind igien.
Dog hvad er det, du gjør, Jeppe? Jeg seer, Nille ligesom staaer mig for Vejen med Mester Erich i Haanden. Jeg maa vende om igien.
Ach gid jeg turde drikke for en Skilling endnu.
Min Mave siger, du skal, min Ryg, du skal ikke; hvem skal jeg nu gjøre imod? Er ikke min Mave mere end min Ryg? Jeg mener Jo. Skal jeg banke paa? Hei Jacob Skomager! herud.
Men den forbandede Qvinde kommer mig igien for. Vilde hun kun saaledes slaee, at Rygbenene fik ingen Skade, skiøttede jeg Fanden om det; men hun slaee som -----
Ach Gud bedre mig arme Mand, hvad skal jeg gjøre? Tving din Natur, Jeppe! Er det ikke en Skam, at du skulde styrte dig i Ulykke for et lumpen Glas Brændeviin? Nei det skal ikke

skee denne Gang, jeg maa fort. Ach gid jeg turde drikke kun for en Skilling endnu. Det var min Ulykke, at jeg først fik Smag derpaa, nu kan jeg ikke komme afsted. Fort, Been! Droilen skal splide Jer ad, om I ikke gaaer. Nei de Carnalier vil saa mari ikke. De vil til Kroen igien. Mine Lemmer fører Krig med hinanden: Maven og Benene vil til Kroen, og Ryggen til Byen. Vil I gaae, I Hunde! I Bestier! I Skabhalse! Nei Pokker fare efter dem, de vil til Kroen igien; jeg har mere Møie med mine Been at faae dem til at gaae fra Kroen, end med mit broget Hors at faae det fra Stalden. Ach gid jeg turde kun drikke for een eneste Skilling endnu. Hvem veed, om Jacob Skomager ikke tør borge mig for en Skilling eller to, naar jeg beder ham meget derom? Hei Jacob! nok et Glas Brændeviin for to Skilling.

Scen. 6 – Jacob – jeppe

JACOB: See Jeppe! est du kommen tilbage? Jeg tænkte nok, at du fik for lidt. Hvad vil en Styver Brændeviin forslaae? det kan jo ikke komme neden for Halsen.

JEPPE: Det er sandt, Jacob! Lad mig faae end for en Styver. (Sagte). Naar jeg først har drukket, saa faaer han vel at borge mig, enten han vil eller ei.

JACOB: Her er en Styver Brændeviin, Jeppe! men Pengene først.

JEPPE: Du kan jo sagt borge mig, mens jeg drikker, som der staaer i Ordsproget.

JACOB: Vi agter ingen Ordsprog, Jeppe! Vil du ikke betale forud, saa faaer du ikke en Taar; vi har forsvoret at borge Nogen ikke engang Ridefogden selv.

JEPPE: (Grædende). Kan du ikke sagte borge mig? Jeg er jo en ærlig Mand.

JACOB: Ingen Borgen.

JEPPE: Der har du en Styver da, din Prakker! Nu er det giort; drik nu, Jeppe! Ach det gjorde godt.

JACOB: Ja det kan bage en Skielm indvortes.

JEPPE: Det er det Allerbedste med Brændeviin, at man faaer saadan Corasie derefter. Nu tænker jeg ikke mere hverken paa min Hustru eller Mester Erich, saa blev jeg forandret af det sidste Glas. Kan du den Vise?

Jacob!

Liden Kirsten og Hr. Peder de sat over Bord,
Peteheia!
De talte saa meget skiendeligt Ord,
Polemeia!
Om Sommeren synger den lystige Stær,
Peteheia!
Fanden ta Nille den Akkermær, Polemeia!
Jeg gik ud i grønne Lund, Peteheia!
Degnen det er en Rakkerhund, Polemeia!
Jeg satte mig paa min abelgraae Hest,
Peteheia!
Degnen det er en Rakkerbeest, Polemeia!
Om I vil vide min Hustrues Navn, Peteheia!
Da hedder hun: faae Last og Skam,
Polemeia!

Den Vise har jeg selv gjort. Jacob!

JACOB: Du har Fanden heller.

JEPPE: Jeppe er ikke saa taabelig, som du mener; jeg har ogsaa gjort en Vise om Skomagerne, som gaaer saaledes:

Skomageren med sin Bas og Fiol, Philepom,
Philepom!

JACOB: Ei, du Nar! Den er gjort over Spillemand.

JEPPE: Ja det er sandt. Hør, Jacob! Giv mig nok for en Styver Brændeviin.

JACOB: Godt; nu kan jeg see, du er en smuk Mand, som under mit Huus en Skilling.

JEPPE: Hei Jacob! Giv mig kun for fire Skilling.

JACOB: Ja vel.

JEPPE: (*synger igien*).

Jorden drikker Vand,
Havet drikker Sol,
Solen drikker Hav,
Alting i Verden drikker;
Hvorfor maa jeg da
Ei drikke ligesaa?

JACOB: Singot, Jeppe?

JEPPE: Mir zu!

JACOB: Godtaar med Halvparten!

JEPPE: Ich tank Ju, Jacob! Drik man, dat dig di Dyvel haal, dat ist dig vel undt.

JACOB: Jeg hører, at du kan snakke Tydsk, Jeppe?

JEPPE: Ja vist, det er saa gammel dat; men jeg snakker det ikke gjerne, uden jeg er fuld.

JACOB: Ja saa snakker du det dog i det Ringeste een Gang om Dagen.

JEPPE: Jeg har været 10 Aar under Malicien, og skulde ikke forstaae mine Sprog?

JACOB: Jeg veed det nok, Jeppe? vi har jo været i Companen sammen i to Aar.

JEPPE: Det er sandt, nu erindrer jeg det. Du blev jo hængt engang. da du løb bort ved Wismar.

JACOB: Jeg skulde hænges, men jeg fik Pardon igien. Saa nær hielper saa mangen Mand.

JEPPE: Det var Skade, du blev ikke hængt, Jacob! Men var du ikke med i den Auction, som stod paa den Hede, du veedst vel selv?

JACOB: Ei, hvor har jeg ikke været med?

JEPPE: Jeg glemmer aldrig den første Psalme, Svensken skød. Jeg troer, der faldt paa een Gang 3000, om jeg sagde 4000 Mænd. Das ging fordyvled zu, Jacob! Du kanst wol das ihukommen. Ich kan nicht negten, dasz ik jo bange var in dat Slag.

JACOB: Ja ja, Døden er haard at gaae paa; man er saa gudsfrygtig, naar man gaaer imod Fjenden.

JEPPE: Ja det er sandt; jeg veed ikke, hvoraf det kan komme. Thi jeg laae og læste den hele Nat, førend Auctionen skulde staae, i Davids Psaltkar.

JACOB: Jeg undrer mig over at du, som har været Soldat tilforn, lader dig cujonere af din Hustru.

JEPPE: Jeg? Gid jeg kun havde hende hid, saa skulde du see, hvor jeg skulde bastenere hende. Nok et Glas, Jacob jeg har endnu 8 Skilling tilbage, og naar de ere optrukne, drikker jeg paa Borg. Lad mig faae et Kruus øl ogsaa.

In Leipsig var en Mand,
In Leipsig var en Mand,
In Leipsig var en Læderen Mand,
In Leipsig var en Læderen Mand,
In Leipsig var en Mand.
Di Mand han nam en Fru etc.

JACOB: Singot, Jeppe?

JEPPE: Hei! He - - - - i? He - - - -
Din Skaal og min Skaal og alle gode Venners
Skaal, he - - - he - - i!

JACOB: Vil du ikke drikke Rifogdens Skaal?

JEPPE: Jo nok, giv mig for fire Skilling endnu. Rifogden er en skikkelig Mand; naar vi stikker ham en Daler i Næven, gjør han sin Saligheds Ed for Herskabet, at vi ikke kan betale Landgilde. En Skielm, der nu har flere Penger; du borger mig nok for en Styver eller to.

JACOB: Nei Jeppe! Du taaler ikke at drikke meer nu. Jeg er ikke den Mand, der vil, at Giesterne skal overvælde sig i mit Huus og drikke meer end de har godt af. Jeg vil heller miste min Næring; thi det er en Synd.

JEPPE: Hei nok for en Styver?

JACOB: Nei Jeppe? Nu skienker jeg ikke meer; tænk, at du har en lang Vei at gaae.

JEPPE: Hundsvot, Caronie, Beest. Slyngel, hei, he – – – i – – i!

JACOB: Farvel, Jeppe! Lykke paa Rejsen.

Scen. 7 – Jeppe (alene)

JEPPE: Ach Jeppe! du er fuld som et Beest. Mine Been vil ikke bære mig. Vil I staae eller ei, I Carnalier? Hei saa! Hvad er Klokken? Hei Jacob Hundsvot Skuster! hei nok for en Styver. Vil I staae, I Hunde! Nei Drolen far efter mig, om de vil staae. Tak, Jacob Skomager! Lad os faae en Frisk. Hør, Kammerat! hvor gaaer Veien til Byen? Staa, siger jeg; see Bestet er fuld. Du drak som en Skielm, Jacob? Er det For en Styver Brændeviin? – – Du maaler som en Tyrk. (*Medens han saa taler, falder han om og blir liggende*).

Scen. 8 – Baron nilus – Secretæren – Kammertiener – To lakeier

BARONEN: Det lader sig ansee i Aar til et frugtbar Aar; see engang, hvor tyk Byggen staaer.

SECRETÆREN: Ja det er sandt, Eders Naade! Men det betyder, at en Tønde Byg vil ikke komme høiere i Aar end til 5 Mark.

BARONEN: Det vil intet sige, Bønderne staaer sig dog altid bedre udi de gode Tider.

SECRETÆREN: Jeg veed ikke, hvordan det er, Eders Naade, Bønderne klage sig dog altid, og vil have Sædkorn, enten Aaret er frugtbart eller ei. Naar de har Noget, saa drikker de desmere. Her boer en Kromand i Nabo-

lauget, som hedder Jacob Skomager, som hielper mægtig til at gjøre Bonden Fattig; de siger, at han kommer Salt i sit Øl, at de skal tørste, jo mere de drikker.

BARONEN: Den Karl maae vi have afskaffet. Men hvad er det, som ligger paa Vejen? Det er jo en død Mand. Man hører ikke Andet end Ulykke. Spring En hen og see hvad det er.

FØRSTE LAKEI: Det er Jeppe paa Bierget, som har den onde Kone. Hei op, Jeppe! Nei han vaagner ikke op, om vi sloge og trækkede ham efter Haaret.

BARONEN: Lad ham kun blive, jeg havde nok Lyst at spille en Comoedie med ham. I pleier at være Frugtbar paa Inventioner; kan I nu ikke hitte paa Noget, som kan divertere mig?

SECRETÆREN: Mig synes, at det blev artig, om man bandt en Papirskrave om hans Hals, eller klippede Haaret af ham.

KAMMERTIENEREN: Mig synes, at det var endnu artigere, om man smurte hans Ansigt over med Blæk, og udsatte saa Nogen at eftersee hvorledes hans Kone tog imod ham, naar han kom hjem i den Positur.

BARONEN: Det er godt nok. Men hvad gielder, at Erich hitter paa Noget, som er artigere? Sig frem din Mening, Erich!

ERICH LAKEI: Jeg holder for, man skulde klæde ham ganske af og lægge ham i Herrens bedste Seng, og om Morgenen, naar han vaagnede, stille os Alle an mod ham, ligesom han var Herren paa Gaarden, saa at han ikke skulde vide, hvorledes han var snoet eller vendt. Og naar vi saaledes havde faaet ham i de Tanker, at han var Baronen, skulde vi drikke ham ligesaa drukken igien som han nu er, og lægge ham i sine gamle Klæder paa denne samme Mødding. Hvis Saadant med Forstand blev exequeret, vilde det have en underlig Virkning, og han vilde bilde sig ind, enten at have drømt om saadan Lyksalighed, eller at have virkelig været i Paradiis.

BARONEN: Erich! du est en stor Mand, og derfor har ikke uden store Anslage. Men end om han vaagnede op i det Samme?

ERICH: Det er jeg vis paa at han ikke gjør, Eders Naade! Thi denne samme Jeppe paa Bierget er en af de stærkeste Soveri i det

hele Herred. Man forsøgte forgangen Aar at hefte en Raket bag ved hans Nakke, men da Raketen gik løs, vaagnede han derfor ikke op af sin Søvn.

BARONEN. Lad os da gjøre det. Slæber ham strax bort, fører ham i en fiin Skiorte og lægger ham i min bedste Seng.

ACTUS II

Scen. 1 – JEPPE

(Forestilles liggende udi Baronens Seng med en Gyldenstykkets Slaaprok for Stolen; han vaagner og gnikker sine Øine, seer sig om og blir forskrækket, gnikker sine Øjne igien, tar paa sit Hoved og faaer en guldbroderet Nathue i Haanden; han smør spyt paa sine Øjne og gnikker dem igien, vender nok Huen om og beskuer den, seer paa sin fine Skjorte, paa Slaaprokken, paa Alting, har underlige Grimacer. Imidlertid spilles en sagte Musik, hvorved Jeppe lægger Hænderne sammen og ræder; naar Musiken har Ende, begynder han at tale).

JEPPE: Ei, hvad er dog dette? Hvad er dette for en Herlighed, og hvordan er jeg kommet dertil? Drømmer jeg, eller er jeg vaagen? Nej jeg er ganske vaagen. Hvor er min Kone, hvor er mine Børn, hvor er mit Huus, og hvor er Jeppe? Alting er jo forandret, jeg selv med. Ei, hvad er dog dette? hvad er dog dette? *(Raaber sagte og frygtsom)*. Nille! Nille! Nille! Jeg troer, at jeg er kommen i Himmerig, Nille! og det ganske uforskyldt. Men mon det er jeg? Mig synes ja, mig synes ogaa Nei. Naar jeg føler paa min Ryg, som endnu er øm af de Hug, jeg har faaet, naar jeg hører mig tale, naar jeg føler paa min hule Tand, synes mig, det er jeg. Naar jeg derimod seer paa min Hue, min Skiorte, paa al den Herlighed, som er mig for øjnene, og jeg hører den liflige Musik, saa Drolen splide mig ad, om jeg kan faae i mit Hoved, at det er jeg. Nej det er ikke jeg; jeg vil tusinde Gange være en Carnalie, om det er. Men mon jeg ikke drømmer? Mig synes dog Nei. Jeg vil forsøge at knibe mig i Armen; gjør det da ikke ondt, saa drømmer jeg, gjør det ondt, saa drømmer jeg ikke, Jo jeg følede det, jeg er vaagen; vist er jeg vaagen, det kan jo Ingen disputere mig, thi var jeg ikke vaagen, saa kunde jeg jo ikke – – – Men hvorledes kan jeg dog være vaagen, naar jeg ret betænker Alting? Det kan jo ikke slaae fejl, at jeg jo er Jeppe paa Bierget; jeg veed jo, at jeg er en fattig Bonde, en Træl, en Slyngel, en Hanrei, en sulten Luus, en Madike, en Carnalie hvorledes kan jeg tilligemed være kejser og Herre paa et Slot? Nei det er dog ikkun en Drøm. Det er derfor bedst, at jeg har Taalmo-

dighed, indtil jeg vaagner op. (*Musiken begynder paa ny, og Jeppe falder i Graad igien*). Ach kan man dog høre Saadant i Søvnne? Det er jo ikke muligt. Men er det en Drøm, saa gid jeg aldrig maatte vaagne op, og er jeg gal, saa gid jeg aldrig maatte blive viis igien; thi jeg vilde stævne den Doctor, der curerede mig, og forbande den, der vækkede mig. Men jeg hverken drømmer, eller er gal, thi jeg kan komme Alting ihu, som mig er vederfare; jeg erindrer jo, at min salig Far var Niels paa Bierget, min Far-Far Jeppe paa Bierget, min Hustru hedder jo Nille, hendes Crabask Mester Erich, mine Sønner Hans, Christoffer og Niels. Men see, nu har jeg fundet ud hvad det er: Det er et andet Liv, det er Paradiis, det er Himmerig; jeg maaskee drak mig ihjel i Gaar hos Jacob Skomager, døde, og kom strax i Himmerig. Døden maa dog ikke være saa haard at gaae paa, som man bilder sig ind; thi jeg følede Intet dertil. Nu staaer maaskee Hr. Jesper denne Stund paa Prædikestolen og gjør Ligprædiken over mig og siger: Saadant Endeligt fik Jeppe paa Bierget; han levede som en Soldat og døde som en Soldat. Man kan disputere, om jeg døde til Lands eller Vands; thi jeg gik temmelig fugtig af denne Verden. Ach Jeppe! det er Andet end at gaae fire Miil til Byen for at købe Sæbe, at ligge paa Straae, at faae Hug af din Hustru og faae Horn af Degnen. Ach til hvilken Lyksalighed er ikke din Møie og dine sure Dage forvandlet! Ach jeg maa græde af Glæde, besynderlig naar jeg eftertænker, at dette er hændet mig saa uforskyldt. Men een Ting staaer mig for Hovedet, det er, at jeg er saa tørstig, at mine Læber hænge sammen; skulde jeg Ønske mig levende igien, var det alene for at faae et Kruus Øl at lædske mig paa, thi hvad nytter mig al den Herlighed for Øinene og Ørene, naar jeg skal døe paa ny igien af Tørst? Jeg erindrer, Præsten har ofte sagt, at man hverken hungre eller tørster i Himmerig, iligemaade at man der finder alle sine afdøde Venner. Men jeg er færdig at vansomægte af Tørst, jeg er ogsaa ganske alene, jeg seer jo intet Menneske; jeg maatte jo i det Ringeste finde min Bedstefar, som var saadan skikkelig Mand, der ikke efterlod sig en Skillings Restantz hos Herskabet. Jeg veed jo, at

mange Folk har levet ligesaa skikkelig som jeg, hvorfor skulde jeg alene komme i Himmerig? Det kan derfor ikke være Himmerig. Men hvad kan det da være? Jeg sover ikke, jeg vaager ikke, jeg er ikke død, jeg lever ikke, jeg er ikke gal, jeg er ikke klog, jeg er Jeppe paa Bierget, jeg er ikke Jeppe paa Bierget. jeg er fattig, jeg er rig, jeg er en stakkels Bonde, jeg er Keiser, A - - - - a - - - - a - - - hielp hielp hielp!

(*Paa dette store Skraal kommer nogle Folk ind, som imidlertid har staaet paa Luur for at see, hvorledes han stillede sig an*).

Scen. 2 – Kammertiener – En lakei – Jeppe

KAMMERTIENEREN: Jeg Ønsker Eders Naade en lyksalig god Morgen. Her er Slaaprokken, om Eders Naade vil staae op. Erich! spring ud efter Handklædet og Vandbækkenet.

JEPPE: Ach velbyrdige Hr. Kammertiener! Jeg vil gierne staae op, men jeg beder, at I intet Ondt vil gjøre mig.

KAMMERTIENEREN: Gud bevare os fra at gjøre Herren Ondt.

JEPPE: Ach førend I slaaer mig ihjel, vil I da ikke gjøre mig den Villighed at sige mig hvem jeg er?

KAMMERTIENEREN: Veed ikke Herren hvem Han er?

JEPPE: I Gaar var jeg Jeppe paa Bierget, men i Dag - - - Ach jeg veed ikke hvad jeg skal sige.

KAMMERTIENEREN: Det er os kiært, at Herren er i saa god Humeur i Dag, at Han behager at skiemte. Men Gud bevare os, hvorfor græder Eders Naade?

JEPPE: Jeg er ikke Eders Naade, jeg kan gjøre min Saligheds Ed derpaa, at jeg ikke er det; thi saa vidt som jeg kan erindre, saa er jeg Jeppe Nielsen paa Bjerget, en af Baronens Bønder. Vil I have Bud efter min Hustru, skal I faae det at høre: Men lad hende ikke tage Mester Erich med sig.

LAKEIEN: Det er sært. Hvad er dog dette? Herren maa ikke være vaagen; thi han pleier jo aldrig at skiemte saaledes.

JEPPE: Om jeg er vaagen eller ei, det skal jeg ikke kunne sige; men det veed jeg og kan sige, at jeg er en af Baronens Bønder, som hedder Jeppe paa Bierget, og jeg aldrig har været enten Baron eller Greve min Livstid.

KAMMERTIENEREN: Erich! hvad kan dette være? Jeg er bange, at Herren er falden i en Sygdom.

ERICH: Jeg bilder mig ind, at han gaaer i Søvn; thi det skeer ofte, at Folk staaer op af Sengen, klæder sig paa, taler, æder og drikker i Søvn.

KAMMERTIENEREN: Nei Erich! jeg mærker, at Herren phantaserer af en Sygdom; spring strax efter et Par Doctores – – – Ach Eders Naade! slaaer saadanne Tanker af Eders Hoved.

Eders Naade jager derved Forskrækkelse i det hele Huus. Kiender Eders Naade ikke mig?

JEPPE: Jeg kiender mig ikke selv; hvorledes skulde jeg da kiende Jer?

KAMMERTJENEN: Ach er det muligt, at jeg skal høre saadanne Ord af min naadige Herres Mund og see ham udi saadan Tilstand? Ach vort ulyksalige Huus, som blir plaget af saadan Koglerie! Kan ikke Herren erindre hvad Han gjorde i Gaar, da Han red paa Jagt?

JEPPE: Jeg har aldrig været enten Jæger eller Krybe-Skytter, thi jeg veed, at det er Bremerholms Arbeid; aldrig nogen Sjæl skal kunne bevise mig over at have jaget en Hare paa Herrens Gods.

KAMMERTIENEREN: Ach naadige Herre! Jeg var jo selv med Ham paa Jagt i Gaar.

JEPPE: I Gaar sad jeg til Jacob Skomagers og drak for 12 Skilling i Brændeviin; hvor kunde jeg da være paa Jagt?

KAMMERTIENEREN: Ach jeg besværer naadige Herre paa mine blotte Knæe, at Han lader saadan Snak fare. Erich! Gik der Bud efter Doctorene?

ERICH: Ja de kommer nok strax.

KAMMERTIENEREN: Lad os da faae Herren i sin Slaaprok; thi maaskee, naar han kommer ud i Luften, tør det blive bedre med ham. Vil Herren behage at iføre Sig Sin Slaaprok.

JEPPE: Hiertelig gierne. I maae gjøre med mig hvad Jer lyster, naar I kun ikke vil slaae mig ihjel; thi jeg er saa uskyldig som det Barn, der ligger i Moers Liv.

Scen. 3 – To doctores – Jeppe – Kammertieneren – Erich

FØRSTE DOCTOR: Vi hører med største Smerte, at Herren er upasselig.

KAMMERTIENEREN: Ach ja, Hr. Doctor! Han er i en elendig Tilstand.

ANDEN DOCTOR: Hvordan er det fat, naadige Herre?

JEPPE: Ret vel; jeg er alene noget tørstig af det Brændeviin, jeg fik hos Jacob Skomager i Gaar. Vil I kun give mig et Kruus øl og lade mig gaae, saa maa man gierne hænge Jer og alle Doctore op, thi jeg behøver ingen Medicin.

FØRSTE DOCTOR: Det kalder jeg ret at phantasere, Hr. Collega!

ANDEN DOCTOR: Jo stærkere det er, jo snarere vil det udrase. Lad os føle Herrens Puls. Quid tibi videtur, Domine Frater?

FØRSTE DOCTOR: Jeg holder for, at han maa strax aarelades.

ANDEN DOCTOR: Jeg er ikke af den Tanke; thi slige underlige Svagheder maae cures paa en anden Maade. Herren har haft en fæl og selsom Drøm, som har bragt Blodet udi Bevægelse og forvirret Hiernen saaledes, at han bilder sig ind at være en Bonde. Vi maae søge at divertere Herren med de Ting. Som han pleier at have mest Behag udi, give ham de Vine og den Spise, som han bedst finder Smag udi, og spille for ham de Stykker, som han helst gider hørt. (*En lystig Musik begyndes*).

KAMMERTIENEREN: Det var jo Herrens Livstykke?

JEPPE: Kan nok være. Har man altid saadan Lystighed her paa Gaarden?

KAMMERTIENEREN: Saa tit Herren behager; thi Han gir os alle Kost og Løn.

JEPPE: Men det er underligt, at jeg kan ikke komme ihu hvad jeg har gjort tilforn.

FØRSTE DOCTOR: Sygdommen fører det med sig, Eders Naade! at man forglemmer Alt hvad man har gjort tilforn. Jeg erindrer mig, at for nogle Aar siden en af mine Naboer af stærk Drik blev saaledes forvirret, at han i to Dage bildte sig ind at være uden Hoved.

JEPPE: Jeg var tilfreds, at Birkedommeren Christoffer vilde gjøre det Samme; men han maa have en Sygdom, som er lige tvært imod denne, thi han bilder sig ind at have

et stort Hoved, hvorvel han haver slet intet, som man kan mærke af hans Domme.

(De leer Alle deraf: Ha ha ha!)

ANDEN DOCTOR: Det er en Fornøjelse at høre Herren skiemte. Men at komme til Historien igien, da gik den Samme hele Byen over og spurdte Folk, om Ingen havde fundet hans Hoved, som han havde tabt; men han kom sig lykkelig igien, og er denne Stund Klokker i Jylland.

JEPPE: Det kunde han jo blive, omendskøndt han havde ikke fundet sit Hoved igien.

(De leer atter: Ha ha ha!)

FØRSTE DOCTOR: Kan Hr. Collega ikke erindre Sig den Historie, som skede for 10 Aar siden med den Mand, der bildte sig ind, at der var fuldt af Fluier i hans Hoved, og kunde ikke komme af de Griller, hvor meget man taledede for ham, indtil en fornuftig Doctor curerede ham paa saadan Maade: Han lagde et Plaster over hans Hoved, som var bestrøet med døde Fluier, hvilket da han efter nogen Tids Forløb trækkede af, og viste den Syge Fluerne, bildte han sig ind, at de vare udtrukne af hans Hoved, og blev derover frisk igien. Jeg har ogsaa hørt om en anden Mand, der efter en lang Feber faldt udi de Griller, at hvis han kastede sit Vand fra sig, skulde Landet forgaae af en Flod. Ingen kunde Faae ham af de Tanker, thi han sagde sig at ville døe for det gemene Bedste. Han blev cureret paa saadan Maneer: Man skikkede Bud til ham som fra Commendanten, at saasom Byen frygtede sig For en Beleiring, og der var ikke Vand i Gravene, han da vilde fylde dem for at hindre Fienden Adgang til Byen, hvorudover den Syge blev glad, at han kunde tiene baade sit Fæderneland og sig selv med, og blev saa skilt baade ved sit Vand og sin Sygdom.

ANDEN DOCTOR: Jeg kan fremføre Exempel af en anden Historie, som er passeret i Tydsland. En Edelmand kom engang udi et Vertshuus, hvor da han havde spiset, og vilde gaae til Sengs, hang han sin Guldkjæde, som han pleiede at bære om Halsen, paa Væggen i Herberget. Verten gav nøie Agt derpaa, fuldte ham til Sengs og Ønskede ham en god Nat; men da han fornam, at Edelmanden sov, sneg han sig ind udi Kammeret og tog 60 Led bort af Kjæden. og hang den saa paa Væggen

igien. Giesten staaer op om Morgen, lader sin Hest sadle og ifører sig sine Klæder.

Men da han skulde binde Kjæden om Halsen, fornam han, at den havde mist den halve Deel af sin Længde, begynder derfor at raabe, at han var bestaalen. Verten, som stod uden for Dørren og lurede, løber strax ind og lader ligesom han bliver ganske forskrækket, raabende: Ach hvilken skrækkelig Forandring! Da Giesten spurdte ham, hvi han saadan tog afsted, sagde han: Ach min Herre! Jer Hoved er bleven een Gang saa stort som det var i Gaar. Hvorjaa han bar frem et Falsk Speil, som viste en Ting een Gang saa stort, som det er i sig selv. Da nu Edelmanden saae sit Hoved saa stort i Speilet, faldt han i Graad og sagde: Ach nu mærker jeg Aarsagen, hvi min Kjæde er bleven saa kort. Hvorjaa han satte sig paa sin Hest, svøbte Hovedet i sin Kappe, at Ingen skulde see det paa Veien. Der siges, at han siden mange Dage holdt sig hiemme, og ikke kunde komme af de Griller, men troede, at Kjæden ikke var bleven for kort, men Hovedet for stort.

FØRSTE DOCTOR: Der ere utallige Exempler paa saadanne Indbilledinger. Jeg erindrer ogsaa at have hørt tale om En, der bildte sig ind, at hans Næse var 10 Fod lang, og varede Alle ad, som mødte ham, at de ikke skulde komme for nær.

ANDEN DOCTOR: Domme Frater har vel hørt Historien om den Mand, der bildte sig ind, at han var død? En ung Person faldt udi de Griller, at han var død, og derfor lagde sig paa en Ligbaare og vilde hverken æde eller drikke. Hans Venner forestillede ham saadan Daarlighed, og brugte alle Konster at bevæge ham til at æde, men forgieves; thi han afviste dem kun med Latter, foregivende, at det var mod alle Regler for døde Folk at æde og drikke. Endelig paatog sig en forfaren Mand i Medicinen at curere ham paa en underlig Maade: Han fik en Tjener til ogsaa at udgive sig for død og lade sig med Stads udføre til samme Sted, hvor den Syge laae. Disse Tvende laae længe først og saae paa hinanden. Omsider begyndte den Syge at spørge den Anden ad, hvorfor han var didkommen; hvilken svarede: Fordi han var død. Dernæst begyndte de at spørge hinanden om Maaden, paa hvilken de vare døde, hvilket enhver vidtløftig fortaalte.

Derpaa kommer Nogle, som dertil vare bestilte, og bringer den Sidste sit Aftensmaaltid til, hvorved han reiste sig af Kisten og gjorde et godt Maaltid, sigende til den Anden: Skal du ikke ogsaa snart spise? Den Syge forundrer sig derover og spurdte, om det kunde staae en død Mand an at spise, men fik til Svar, at dersom han ikke spisede, kunde han ikke længe være død. Han lod sig derfor overtale først at spise med den Anden, siden sove, staae op, klæde sig paa, ja han efterabede den Anden i Alting, indtil han ogsaa blev levende igien og klog med ham. Jeg kunde give utallige flere Exempler paa saadanne selsomme Indbildinger. Saaledes er det ogsaa gaaet til denne Gang med naadige Herre, at Han indbilder Sig at være en fattig Bonde. Men Herren maa slaae de Tanker af Sit Sind, saa blir Han strax frisk igien.

JEPPE: Men mon det kan være muligt, at det er af Indbilding?

DOCTOR: Ja vist; Herren har hørt af disse Historier hvad Indbildinger kan gjøre.

JEPPE: Er jeg da ikke Jeppe paa Bierget?

DOCTOR: Nei vist.

JEPPE: Er da ikke den onde Nille min Kone?

DOCTOR: Ingenlunde; thi Herren er Enkemand.

JEPPE: Er det og lutter Indbilding, at hun har en Crabask, som hedder Mester Erich?

DOCTOR: Lutter Indbilding.

JEPPE: Er det ei heller sandt, at jeg skulde til Byen i Gaar at købe Sæbe?

DOCTOR: Nei.

JEPPE: Ei heller, at jeg drak Pengene op hos Jacob Skomager?

KAMMERTIENEREN: Ei, Herren var jo med os paa Jagt den hele Gaars-Dag.

JEPPE: Ei heller, at jeg er Hanrei?

KAMMERTIENEREN: Ej, Fruen er jo død for mange Aar siden.

JEPPE: Ach jeg begynder allerede at fatte min Daarlighed. Jeg vil ikke tanke paa den Bonde mere; thi jeg kan mærke, at en Drøm har bragt mig i den Vildfarelse. Det er dog underligt, hvor et Menneske kan falde i slige Griller.

KAMMERTIENEREN: Vil Herren behage at spadsere lidt i Haven, mens vi laver noget Frokost til?

JEPPE: Ja nok; men det maa skee i en Hast, thi jeg er baade hungrig og tørstig.

Actus III

Scen. 1 – JEPPE – KAMMERTIENEREN – SECRETÆREN

(Jeppe kommer fra Haven med sin Suite, og et lidet Bord er dækket).

JEPPE: Ha ha, jeg seer, Bordet er alt dækket.

KAMMERTIENEREN: Ja Alting er færdig, naar Eders Naade behager at sætte Sig ned.
(Jeppe sætter sig ned. De Andre staaer bag ved Stolen og leer af hans Unoder, naar han griber med alle 5 Finger udi Fadet, ræber over Bordet, snyder sig med Fingerne og smør det paa klæderne).

KAMMERTIENEREN: Vil Herren befale, hvad Viin Ham lyster?

JEPPE: I veed jo vel selv, hvad Viin jeg pleier drikke om Morgen.

KAMMERTIENEREN: Der er Rhinskviin, som Herren pleier helst at drikke. Dersom den ikke smager Herren, kan Han faae strax anden.

JEPPE: Den er noget for suur. I maae komme noget Miød deri, saa blir den god; thi jeg er meget for Sødt.

KAMMERTIENEREN: Her er Canari-Sæk, om Herren vil smage den.

JEPPE: Det er en god Viin. Skraaler Alle!
(Hver Gang han drikker, blæses i Trompeter).

Hej pas op, Karle! nok et Glas Viin af Carnalie-Sæk, forstaaer I vel? Hvor har du faaet den Ring, som du bær paa Fingrene?

SECRETÆREN: Den har Herren selv givet mig.

JEPPE: Det kan jeg ikke erindre; giv mig den tilbage, jeg maa have gjort det i Drukkenskab. Man gir jo ikke saadanne Ringe bort. Jeg vil eftersee siden hvad andre Sager I har faaet. Tienere skal ikke have mere end Kost og Løn; jeg kan sværge paa at jeg ikke erindrer at have foræret Jer Noget i Særdeleshed, thi hvorfor skulde jeg gjøre det? Den Ring er jo over 10 Rixdaler værd. Nei nei, I gode Karle! ikke saa, ikke saa. I maae ikke betiene Jer af Jer Herskabs Skrøbelighed og Drukkenskab. Naar jeg er drukken, saa er jeg Færdig at give mine Buxer bort; men naar jeg har sovet Rusen ud, tar jeg mine Foræring tilbage. Jeg fik ellers en Ulykke af min Hustru Nille. Dog hvad

siger jeg? Nu falder jeg i forrige galne Tanker igjen, og kommer ikke ihu hvem jeg er. Giv mig nok et Glas Carnali-Sæk. Samme Skaal!
(Trompeterne blæser igjen).

Gir Agt paa hvad jeg siger, Karle! Det maa tiene Jer til Underretning herefter, at naar jeg giver Noget bort om Aftenen i Drukkenskab, maae I levere det tilbage om Morgen igjen. Naar Tienere faaer mere end de kan æde op, blir de storagtig og kaster paa Nakken af Herskabet. Hvormeget er din Løn?

SECRETÆREN: Herren har stedse givet mig 200 Rixdaler om Aaret.

JEPPE: Du skal have Diævelen ikke 200 Rixdaler herefter; hvad Gavn gjør du for 200 Rixdaler? Jeg maa selv slæbe som et Beest og staae paa Laden fra Morgen til Aften og kan neppe – – – See nu kommer de forbandede Bondegriller igjen. Giv mig nok et Glas Viin.
(Han drikker igjen, og Trompeterne blæser). 200 Rixdaler!

Det er jo at flaae Huden af sit Herskab. Hør, veed I hvad, I gode Karle? Naar jeg har spiset, har jeg i Sinde at hænge op Hveranden her paa Gaarden. I skal vide, at jeg ikke er at skiemte med udi Pengesager.

KAMMERTIENEREN: Vi vil give tilbage Alt hvad vi har oppebaaret af Eders Naade.

JEPPE: Ja ja. Eders Naade, Eders Naade! Complementer og Baslementer har vi godt Kiøb paa i disse Tider. I vil stryge mig om Munden med Eders Naade, indtil I faaer alle Pengene bort og I blir mine Naader igjen. Munden siger nok Eders Naade, men Hiertet Eders Nar. I taler ikke hvad I mener, Karle! I Betientere ere ligesom Abner, der kom og hilsede Roland, sigende:
Hil være dig, min Broder! og med det Samme stikker ham Dolken i Hiertet. Tro mig, at Jeppe er ingen Nar.

(De falder Alle paa Knæ og beder om Naade).

JEPPE: Staaer kun op igjen, Karle! til jeg har spiset. Siden vil jeg see efter, hvor det hænger sammen, hvilke som har fortient at hænges eller ei. Nu vil jeg holde mig lystig.

**Scen. 2 – Jeppe – Kammertieneren
– Rifogden – Secretæren**

JEPPE: Hvor er min Rifogd?

KAMMERTIENEREN: Han er her udenfor.

JEPPE: Lad ham strax komme ind.

RIFOGDEN: (*Kommer ind udi en sølvknappet Kiole, med Gehæng om Livet*). Har Eders Naade Noget at befale?

JEPPE: Intet uden at du skal hænges.

RIFOGDEN: Jeg har jo intet Ondt giort, Eders Naade! Hvorfor skal jeg hænges?

JEPPE: Est du ikke Rifogd?

RIFOGDEN: Jo jeg er, Eders Naade!

JEPPE: Og du spør endda, hvorfor du skal hænges?

RIFOGDEN: Jeg har dog tient Eders Naade saa trolig og redelig og været saa flittig i mit Embede, saa at Eders Naade har roset mig altid frem for andre Sine Tienere.

JEPPE: Ja vist har du været flittig i dit Embede, det kan man jo see paa dine støbte Sølvknapper. Hvad faaer du aarlig til Løn?

RIFOGDEN: Et halv Hundrede Rixdaler aarlig.

JEPPE: (*Gaaer og spadserer lidt frem og tilbage*). Et halv Hundrede Rixdaler? Ja du skal strax hænge.

RIFOGDEN: Det kan jo ikke være mindre, naadige Herre! for et heelt Aars møisom Tieneste.

JEPPE: Just derfor skal du hænges, efterdi du faaer kun et halv Hundrede Rixdaler. Du har Penge til sølvknappede Kjole, til Krusedoller for Hænderne, til Silkebung bag i Haaret, og har kun 50 Rixdaler om Aaret. Maa du da ikke stæle fra mig arme Mand; thi hvor skulde det ellers komme fra?

RIFOGDEN: (*Paa Knæ*). Ach naadige Herre? Spar mig dog for min fattige Hustru og umyndige Børns Skyld.

JEPPE: Har du mange Børn?

RIFOGDEN: Jeg har 7 levende Børn, Eders Naade!

JEPPE: Ha ha, 7 levende Børn? Fort hæng ham, Sekketeer!

SECRETÆREN: Ach naadige Herre! Jeg er jo ingen Bøddel.

JEPPE: Hvad du ikke est, det kanst du blive; du seer ud til Allehaande. Naar du har hængt ham, skal jeg siden hænge dig selv.

RIFOGDEN: Ach naadige Herre! er der ingen Pardon?

JEPPE: (*Gaaer og spadserer igien, sætter sig ned at drikke, staaer op igien*).

Et halv Hundrede Rixdaler, Kone og syv Børn?

Vil der ingen Anden hænge dig, saa skal jeg gjøre det selv. Jeg veed nok, hvad I er for

Karle, I Rifogder? jeg veed, hvorledes I har omgaaet med mig selv og andre stakkels

Bønder – – – Ei, nu kommer de forbandede

Bondegriller mig i Hovedet igien. Jeg vilde sige, jeg veed Eders Væsen og Handtering saa

vel paa mine Fingre, at jeg selv kunde være

Rifogd, om det skulde gielde. I faaer Fløden af

Melken, og Herskabet faaer en Lort (*med Tugt at sige*). Jeg troer, om Verden staaer længe,

saa blir Rifogder Junkere, og Junkere igien

Rifogder. Naar Bonden stikker Jer eller Jere

Koner Noget i Næven, saa hedder det, naar I

kommer til Herskabet: Den stakkels Mand er

villig og flittig nok, men adskillige Ulykker

slaaer ham til, at han ikke kan betale, han har

en ond Jord, der er kommen Skab paa hans

Qvæg, og andet Saadant, med hvilken Snak

Herskabet maa lade sig afspise. Tro mig, go

Karl? Jeg lar mig ikke saaledes tage ved

Næsen; thi jeg er selv en Bonde og en Bondes

Søn – – – See nu kommer dette Koglerie igien.

Jeg siger, jeg er selv en Bondes Søn; thi Abra-

ham og Eva, vore første Forældre, vare Bønder.

SECRETÆREN: (*Falder ogsaa paa Knæ*).

Ach naadige Herre? hav dog Barmhertighed

med ham for hans fattige Hustrues Skyld;

thi hvoraf skal han siden leve, at føde Kone

og Børn?

JEPPE: Hvem siger, de skal leve? Man kan jo hænge dem op med.

SECRETÆREN: Ach Herre? det er saadan yndig, smuk Kone.

JEPPE: Saa? Du maaskee er forliebt i hende, eftersom du tar dig hende saa an. Lad hende komme herind.

Scen. 3 – RIFOGDENS KONE**– JEPPE – DE ANDRE***(Konen kommer ind og kysser paa hans Haand)***JEPPE:** Est du Rifogdens Kone?**KONEN:** Ja jeg er, naadig Herre?**JEPPE:** *(Tar hende paa Brystet).* Du est kiøn.

Vil du sove hos mig i Nat?

KONEN: Herren har at befale udi Alting; thi jeg er i Hans Tieneste.**JEPPE:** *(Til Rifogden).* Vil du tilstede, at jeg ligger hos din Kone i Nat?**RIFOGDEN:** Jeg takker Herren, at Han beviser mit ringe Huus den Ære.**JEPPE:** See her, sæt en Stol til hende, hun skal spise med mig. *(Hun sætter sig ved Bordet, æder og drikke med ham. Han blir jaloux paa Secretæren og siger):* Du skal faae en Ulykke, dersom du seer paa hende.*(Saa tit han kaster øie til Secretæren, strax slaaer han Øiene af hende og seer paa Jorden. Han synger en forliebt gammeldags Vise, medens han sidder til Bords med hende. Jeppe befaler at spille en Polskdantz og dantzer med hende, men falder 3 Gange af Drukkenskab, endelig den fjerde Gang blir han liggende og falder i Søvn).***Scen. 4 – Baronen – De andre****BARONEN:** Han sover alt dygtig. Nu har vi Spillet vundet; men vi havde selv nær bleven mest narret, thi han havde i Sinde at tyrannisere over os, hvorudover vi enten maatte have fordærvet Historien eller ladet os ilde medhandle af denne grove Bonde, af hvis Opførsel man kan lære, hvor tyrannisk og hovmodige slige Folk bliver, der af Skarnet i en Hast kommer til stor Ære og Værdighed. Jeg havde nær i en ulyksalig Tid paataget mig en Secretæres Person, thi havde han ladet mig prygle, saa havde der blevet en forstyrret Historie, der havde underkastet mig ikke mindre Folks Raillerie end Bonden. Det er bedst, vi lader ham sove endnu lidet, førend vi fører ham i hans skidne Bondeklæder igien.**ERICH:** Ach Herre! han sover alt som en Steen; see her, jeg kan slaae paa ham, han føler det ikke.**BARONEN:** Fører ham da ud og fuldender Comoedien.**ACTUS IV****Scen. 1 – Jeppe****JEPPE:** *(Forestilles liggende paa en Mødding i sine gamle Bønderklæder, vaagner op og raaber):* Hei Sekketeer, Kammertjener, Lakeier! Nok et Glas Carnali-Sæk! *(Seer sig om og gnikker sine Øjne ligesom tilforn, tar paa sit Hoved og faaer sin gamle brede Hat i Haanden, gnikker Øinene og vender Hatten om paa alle Kanter, seer paa sine Klæder og kiender sig selv igien, begynder at tale):* Hvor længe var Abraham i Paradiis? Nu kjender jeg, men desværre, Alting igien, min Seng, min Trøie, min gamle Hanreihat, mig selv; det er Andet, Jeppe! end at drikke Carnali-Sæk af forgyldte Glas, at sidde til Bords med Lakeier og Sekketerer bag sin Stol. Det Gode varer desværre aldrig længe. Ach, ach, at jeg, som var saadan naadig Herre for stakket Tid siden, skal see mig i saa slet Tilstand, min prægtige Seng forvandlet til en Mødding, min Guldenstykkets Hue til en gammel Hanreihat, mine Lakeier til Sviin, og mig selv fra en stor og naadig Herre forvandlet til en usel Bonde igien! Jeg menede, naar jeg vaagnede op igien, at finde mine Fingre besat med Guldringe, men de ere *(reverenter talt)* beseglet med Andet. Jeg meente at fodre mine Betientere til Regnskab, men nu maa jeg selv lave min Ryg til, naar jeg kommer hiem og skal gjøre Regnskab for mit Forhold. Jeg tænkte, da jeg vaagnede, at gribe efter et Glas Carnali-Sæk, men fik med Tugt at sige en L – – – i Haanden. Ach ach, Jeppe! den Bolig udi Paradiis var kun kort, og din Glæde fik hastig Ende. Men hvem veed, om det Samme ikke kan vederfare mig, hvis jeg lægger mig til Hvile nok engang. Ach ach, gid det vilde hænde mig. Ach gid jeg kunde komme der igien. *(Lægger sig at slumme igien).***Scen. 2 – Nille – jeppe****NILLE:** Mon jeg skal troe, at han er kommen i Ulykke? Hvor kan dog dette være? Enten har Fanden taget ham, eller *(det som jeg meer er bange for)* sidder han i en Kro og drikker Pengene op. Jeg var en Giek derudi, at jeg betroede den Drukkenbolt 12 Skilling paa en Gang. Men hvad seer jeg? Ligger han ikke der i Skarnet og snorker? Ach jeg elendige Menneske,

der skal have saadant Beest til Mand! Din Ryg skal betale det dyrt nok. (*Lister sig sagte hen og gir ham et Slag af Mester Erich for Rumpen*).

JEPPE: Hei hei! hielp hielp! Hvad er det? Hvor er jeg? Hvem er jeg? Hvem slaaer mig? Hvorfor slaaer man mig? Hei!

NILLE: Jeg skal lære dig strax hvad det er. (*Slaaer ham paa ny igjen og trækker ham efter Haaret*).

JEPPE: Ach min hjerte Nille! slaa mig ikke mere, du veedst ikke hvad mig er vederfaret.

NILLE: Hvor har din Fyldehund været saa længe henne? hvor er Sæben, du skulde kiøbe?

JEPPE: Jeg kunde ikke komme til Byen, Nille!

NILLE: Hvorfor kunde du ikke komme til Byen?

JEPPE: Jeg blev optagen paa Vejen til Paradiis.

NILLE: Til Paradiis! (*Prygler ham*). Til Paradiis! (*Slaaer ham atter*). Til Paradiis (*Slaaer ham igjen*). Vil du fixere mig oven i Kiøbet?

JEPPE: Aa aa aa! saa sandt som jeg er en ærlig Mand, er det ikke sandt.

NILLE: Hvad er sandt?

JEPPE: At jeg har været i Paradiis. (*Nille repeterer: I Paradiis! og slaaer ham igjen*).

JEPPE: Ach min hjerte Nille! slaa mig ikke meer.

NILLE: Fort bekiend, hvor du har været, eller jeg skal myrde dig.

JEPPE: Ach jeg vil gierne bekiende, hvor jeg har været, dersom du ikke vil slaae mig mere.

NILLE: Bekiend da.

JEPPE: Svær paa at du ikke vil slaae mig mere da.

NILLE: Nei.

JEPPE: Saa sandt som jeg er en ærlig Mand og hedder Jeppe paa Bierget, saa er det sandt, at jeg har været i Paradiis og seet de Ting, som du skal forundre dig over at høre. (*Nille prygler ham igjen og trækker ham ind efter Haaret*).

Scen. 3 – Nille (alene)

NILLE: Saa din Fyldehund! sov nu først Rusen ud, siden skal vi videre tales ved. Saadanne Sviin, som du est, kommer ikke i Paradiis. Tænk engang, hvorledes det Beest har drukket Forstanden bort. Men har han gjort sig til Gode paa min Bekostning, saa skal han og ærlig penitere derfor, thi han skal i 2 Dage faae hverken Vaadt eller Tørt; inden den Tid skal nok Grillerne forgaae ham om Paradiis.

Scen. 4 – Tre bevæbnede mænd – Nille

TRE MÆND: Boer her ikke en Mand, som hedder Jeppe?

NILLE: Jo her gjør.

TRE MÆND: Est du hans Hustru?

NILLE: Ja. Gud bedre, disvær.

TRE MÆND: Vi maae ind at tale med ham.

NILLE: Han er ganske drukken.

TRE MÆND: Det vil ikke sige; fort skaf ham herud, eller det hele Huus geraader i Ulykke. (*Nille gaaer ind og støder Jeppe ud med saadan Fart, at han støder en af de tre Mænd om paa Gulvet med sig*).

Scen. 5 – JEPPE – TRE MÆND

JEPPE: Ach ach, I gode Mænd! nu seer I, hvilken Kone jeg har at drages med.

TRE MÆND: Du fortæner ikke anden Medfart; thi du est en Misdæder.

JEPPE: Hvad Ondt har jeg da gjort?

TRE MÆND: Det skal du strax faae at vide, naar Retten blir holdet.

Scen. 6 – To advocater – Dommeren – Jeppe

(*Dommeren kommer ind med en anden Betienter og sætter sig paa sin Stol. Jeppe bagbunden blir bragt for Domstolen. En træder frem og beskylder ham saaledes*):

Her er en Mand, Hr. Dommer! Som vi kan vidne at have seet indsnige sig udi Baronens Huus, givet sig ud for Herren iført sig hans Klæder, tyranniseret med hans Betienter, hvilket saasom det er et uhørligt dristigt Stykke, saa paastaaer vi paa vor Herres Vegne, at det paa en særdeles Maade maa straffes, andre Voldsmænd til Exempel og Forskrækkelse.

DOMMEREN: Er det sandt, som du beskyldes for? Sig frem hvad du har til din Forsvar; thi vi ville Ingen fordømme uhørt.

JEPPE: Ach jeg arme Menneskel hvad skal jeg sige? Jeg bekiender at have fortient Straf, men alene for de Penge, jeg drak op. som jeg skulde kiøbe Sæbe for; jeg bekiender ogsaa, at jeg har nylig været paa et Slot, men hvor jeg kom derhen, og hvor jeg kom derfra igjen, veed jeg ikke.

FØRSTE ADVOCAT: Her hører Dommeren af hans egen Bekiendelse, at han har drukken sig fuld og udi Drukkenskab begaaet saadan uhørlig Misgierning; saa der nu ikkun staaer tilbage at kiende udi, om en saan grov Misdædere kan undskylde sin Misgierning med Drukkenskab. Jeg mener Nei; thi paa den Maade kunde hverken Hor eller Mord blive straffet; enhver skulde søge saadanne Udflugter og sige, at det var gjort i Drukkenskab. Og omendskiøndt han kan bevise sig at have været drukken, blir hans Sag derfor ikke bedre; thi det hedder: Hvad En bedriver i Drukkenskab, skal han bøde for, naar han blir ædru. Det er jo bekiendt, hvorledes saadan Misgierning nylig blev straffet, omendskiøndt Misdæderen lod sig af Eenfoldighed forføre at give sig ud for en stor Herre; men hans Eenfoldighed og Uvidenhed kunde ikke redde ham fra Døden. Thi Straf er alene indført Andre til Exempel. jeg vilde nok fortælle Historien, dersom jeg ikke frygtede at opholde Retten dermed.

ANDEN ADVOCAT: Gunstige Hr. Dommer! Denne Sag kommer mig saa underlig for, at jeg ikke kan faae saadan Historie i mit Hoved, endskiøndt der vare end flere Vidner. En eenfoldig Bonde skulde snige sig ind paa Herrens Gaard og paatage sig hans Person, uden at kunne paatage sig ogsaa hans Ansigt og Skikkelse? Hvorledes kunde han komme ind i Herrens Sovekammer, hvorledes kunde han iføre sig Herrens Klæder, uden Nogen skulde blive det vaer? Nei Hr. Dommer! Man kan see, at det er opspundet Værk af denne stakkels Mands Fiender. Haaber derfor, at han blir frikiendt.

JEPPE: (*Grædende*). Ach Gud velsigne din Mund. Jeg har et Stykke Tobak i min Buxelomme, om I ikke vil forsmaa; det er saa godt, som nogen ærlig Mand vil tygge.

ANDEN ADVOCAT: Behold kun dit Tobak, Jeppe! At jeg taler for dig, er ikke for Skienk og Gave, men alene af christen Medlidenhed.

JEPPE: Om Forladelse, Hr. Procurator! Jeg havde ikke tænkt, at I Folk vare saa ærlige.

FØRSTE ADVOCAT: Hvad som min Collega fremfører til denne Misdæders Befrielse, grunder sig alene paa Gisninger. Her spørges ikke,

om det er rimeligt, at Saadant kan skee eller ei, men der bevises, at det er skeed, saavel af Vidner som af hans egen Tilstaaelse.

ANDEN ADVOCAT: Hvad en Mand tilstaaer udi Frygt og Forskrækkelse, saadan Tilstaaelse kan ikke være gyldig. Mig synes derfor, det er bedst at give denne eenfoldige Mand Tid til at betænke sig, og adspørge ham paa ny derom. Hør, Jeppe! Betænk dig hvad du siger; tilstaaer du det, som du beskyldes for!

JEPPE: Nei jeg vil gjøre min høieste Ed paa, at det er Løgn Alt hvad som jeg svor paa tilforn; thi jeg har i 3 Dage ikke været af mit Huus.

FØRSTE ADVOCAT: Hr. Dommer! Jeg mener uforgribelig, at det ikke maa tillades Nogen at sværge, der er først overbeviset af Vidner, og siden selv har tilstaaet sin Misgierning.

ANDEN ADVOCAT: Jeg mener Jo.

FØRSTE ADVOCAT: Jeg mener Nei.

ANDEN ADVOCAT: Naar Sagen er af saadan underlig Beskaffenhed.

FØRSTE ADVOCAT: Der hielper ingen Omstændigheder mod Vidner og Tilstaaelse.

JEPPE: Ach gid de kunde komme i Haar sammen, saa skulde jeg imidlertid tage fat paa Dommeren og prygle ham saa, at han skulde glemme baade Lov og Forordning.

ANDEN ADVOCAT: Men hør, Hr. Collega! endskiøndt Gierningen tiistaaes, saa har dog Manden ingen Straf fortient; thi han har jo intet Ondt gjort paa Gaarden, hverken Mord eller Tyverie.

FØRSTE ADVOCAT: Det vil intet sige; intentio furandi er det Samme som furtum.

JEPPE: Tal Dansk, din sorte Hund! Saa skal vi nok svare for os,

FØRSTE ADVOCAT: Thi enten En blir greben, naar han vil stæle, eller naar han har staalet, saa er han Tyv.

JEPPE: Ach naadige Dommer! Jeg vilde gjerne hænges, dersom denne Procurator maatte hænges ved Siden af mig.

ANDEN ADVOCAT: Holdt inde med slige Ord, Jeppe? Du fordærver din Sag kun meer dermed.

JEPPE: Hvorfor svarer I ikke da? (*Sagte*). Han staaer som et dumt Beest.

ANDEN ADVOCAT: Men hvoraf bevises det furandi propositum?

FØRSTE ADVOCAT: Qvicunqve in ædes alienas noctu irrumpit, lanqvam fur aut nocturnus grassator existimandus est; atqvi reus hic ita, ergo – – –

ANDEN ADVOCAT: Nego majorem, qvod scilicet irruperil.

FØRSTE ADVOCAT: Res manifesta est, tot legitimis testibus exstantibus, ac confitente reo.

ANDEN ADVOCAT: Qvicunqve vi vel metu coactus fuerit confiteri – – –

FØRSTE ADVOCAT: Ei, hvor er den Vis? Hvor er den Metus? Det er kun Kroglove.

ANDEN ADVOCAT: Nej I bruger Kroglove.

FØRSTE ADVOCAT: Det skal ingen ærlig Mand sige mig paa. (*De tar hinanden for Brystet, og Jeppe springer bag til og river den første Advocats Peruque af*).

DOMMEREN: Respect for Retten! Holdt op, jeg har alt nok. (*Læser Dommen op*). Saasom Jeppe paa Bierget, Nielses Søn paa Bierget og Jeppe Søns Søn sammesteds, er overbeviset, saavel af lovlige Vidner som af egen Bekiendelse, at have indsneget sig paa Baronens Slot, iført sig hans Klæder og handlet ilde med hans Tienere: Saa dømmes han til at omkommes af Gift, og naar han er død, hans Legeme at ophænges i en Galge.

JEPPE: Ach ach, naadige Dommer! er der ingen Pardon?

DOMMEREN: Nei ingenlunde. Dommen skal strax exequeres i mit Paasyn.

JEPPE: Ach maa jeg da ikke faae et Glas Brændeviin først, førend jeg drikker Forgiften, at jeg kan døe med Corasie?

DOMMEREN: Jo det kan nok tilstedes.

JEPPE: (*Drikker ud trende Glas Brændeviin, falder paa Knæ igien og spør*): Er der ingen Pardon?

DOMMEREN: Nei Jeppe! nu er det alt for silde.

JEPPE: Ach det er jo ikke for silde. Dommeren kan jo forandre Dommen og sige, at Han dømte feil første Gang. Det skeer jo saa tit; thi vi ere Alle Mennesker.

DOMMEREN: Nei du skal selv føle inden nogle Minuter, at det er for silde; thi du har allerede faaet Giften ind med Brændevinen.

JEPPE: Ach jeg elendige Menneske! Har jeg alt faaet Giften ind? Ach Farvel, Nille! Dog, din Carnali! du har ikke forskyldt, at jeg skulde tage Afsked med dig. Farvel, Jens, Niels og Christoffer! Farvel, min Dotter Marthe! Farvel, min Øiesteen! Dig veed jeg selv at være Far til, thi du blev giort, førend Degnen kom hid; du har ogsaa dit Fars Ansigt, vi ligner hinanden som to Draaber Vand. Farvel, min brogede Hest! Og Tak for hver Gang, jeg har redet paa dig; næst mine egne Børn har jeg intet Beest elsket saa meget som dig. Farvel, Feierfax, min troe Hund og Dørvogter! Farvel, Moens, min sorte Kat! Farvel, mine Stude, mine Faar, mine Sviin! og Tak for godt Compagnie og for hver Dag, jeg har kiendt Jer. Farvel – – – Ach nu kan jeg ikke meer, jeg blir saa tung og afmægtig. (*Falder om og blir liggende*).

DOMMEREN: Det gaaer vel; Dvaledrikken har allerede gjort sin Virkning, nu sover han som en Steen. Hænger ham nu op, men seer vel til, at han ingen Skade faaer deraf, og at Rebet kommer kun under Armene. Nu vil vi see, hvordan han bær sig ad, naar han vaagner op og finder sig hængende. (*De slæber ham ud*).

Actus V

Scen. I – NILLE – JEPPE – DOMMEREN

(Jeppe forestilles hængende i en Galge).

NILLE: (river sit Haar, slaaer sig for Brystet og raaber): Ach ach, er det muligt, at jeg skal see min fromme Mand hænge saa skammelig udi en Galge? Ach min allerkiæreste Mand?

Forlad mig, om jeg har gjort dig imod. Ach ach, nu vaagner min Samvittighed; nu angrer jeg, men for silde, den Haardhed, som jeg har øvet mod dig; nu savner jeg dig først, nu kan jeg skiønne paa, hvilken from Mand jeg har mist.

Ach at jeg kunde redde dig fra Døden med mit eget Liv og Blod! (Hun tørrer sine øine og græder bitterlig. Imidlertid har Dvaledrikken udopereret, og Jeppe vaagner op igien og seer sig hænge i en Galge og sine Hænder bagbundene, hører sin Hustru klage og taler til hende):

JEPPE: Giv dig tilfreds, min hierte Kone! vi skal Alle den Vei. Gak hiem og tag vare paa dit Huus, og hav Omsorg for mine Børn. Min røde Trøie kan du lade omgiøre til lille Christoffer; det, som bliver tilovers, skal Marthe have til en Hue. Seer til for Alting, at min brogede Hest blir vel pleiet; thi jeg har elsket det Beest, som han kunde være min kiødelige Broer. Hvis jeg ikke var død, skulde jeg sige dig adskilligt Andet.

NILLE: A – – – – a – – – – a – – – – hvad er det? Hvad hører jeg? kan en død Mand tale?

JEPPE: Bliv ikke bange, Nille! Jeg skal intet Ondt giøre dig.

NILLE: Ach min allerkiæreste Mand! Hvorledes kan du tale, naar du est død?

JEPPE: Jeg veed ikke selv, hvoraf det kommer. Men hør, min hierte Kone! Spring bort som en Ild og bring mig hid for 8 Skilling Brændeviin; thi jeg tørster mere nu, end da jeg var levende.

NILLE: Fy dit Beest! dit Skarn! Din forgiftige Drukkenbolt! har du ikke drukket Brændeviin nok i dit levende Liv? Tørster din Fæhund endnu, nu du est død? Det kalder jeg et fuldkommen Sviin.

JEPPE: Hold din Mund, dit Skarn! Og spring strax efter Brændevinen. Hvis du det ikke giør, saa skal jeg, Drollen splide mig ad, spørge hver Nat i Huset. Du skal vide, at jeg er ikke bange for Mester Erich meer; thi jeg føler nu til ingen Hug. (Nille springer hjem efter Mester Erich, kommer ud igien og pryglar ham i Galgen).

JEPPE: Au au au! Holdt op, Nille! holdt op; du kan slaae mig ihiel paa ny, au au au!

DOMMEREN: Hør, Kone! Du maa ikke slaae ham mere. Giv dig tilfreds, vi vil for din Skyld tilgive din Mand hans Forseelse og dømme ham til Livet igien.

NILLE: Ach nei, gunstig Herre! Lad ham kun hænge; thi han er ikke værd at lade leve.

DOMMEREN: Fy, du est en Skarns Qvinde; pak dig bort, eller vi skal lade dig hænge ved Siden paa ham. (Nille løber bort).

Scen. 2 – Jeppe – Retten

(Jeppe blir nedtagen af Galgen igien).

JEPPE: Ach gunstig Hr. Dommer! Er det vist, at jeg er ganske levende igien, eller spørger jeg?

DOMMEREN: Du est ganske levende; thi den Ret, som kan dømme fra Livet, kan ogsaa dømme til Livet igien. Kan du ikke begribe det?

JEPPE: Nei jeg kan mari ikke begribe det, men jeg troer, at jeg gaaer igien og spørger.

DOMMEREN: Ei, du Giek! Det er jo let at begribe. Den, som tar en Ting fra dig, kan jo give dig den igien.

JEPPE: Maa jeg da forsøge at hænge Dommeren op for Løier Skyld, og see om jeg kan siden dømme Ham til Livet igien?

DOMMEREN: Nei det gaaer ikke an; thi du est ingen Dommer.

JEPPE: Men er jeg da levende igien.

DOMMEREN: Ja du est.

JEPPE: Saa at jeg spørger ikke?

DOMMEREN: Nej vist.

JEPPE: Ej heller gaaer igien?

DOMMEREN: Nei.

JEPPE: At jeg er den samme Jeppe paa Bierget, som jeg var tilforn?

DOMMEREN: Ja.

JEPPE: At jeg er ingen Geist?

DOMMEREN: Nej, vist ikke.

JEPPE: Viil I sværge mig til, at det er sandt?

DOMMEREN: Ja jeg svær dig til, at du est levende.

JEPPE: Bed Drollen splide Jer ad derpaa, at det er sandt.

DOMMEREN: Ei, tro paa vore Ord, og tak os, at vi har været dig saa naadige at dømme dig til Livet igien.

JEPPE: Hvis I havde ikke selv hængt mig op, vilde jeg gjerne have takket Jer, for I løsedede mig neer igjen.

DOMMEREN: Giv dig tilfreds, Jeppe! og sig os til, naar din Kone slaaer dig oftere, saa skal vi nok raade Bod derfor. See der har du fire Rixdaler, som du nogen Tid kan holde dig lystig med, og glem ikke at drikke vor Skaal. (*Jeppe kysser paa Haanden og takker. Retten gaaer bort.*)

Scen. 3 – Jeppe (*alene*)

JEPPE: Nu har jeg levet udi halv hundrede Aar, men i al den Tid er ikke hændet mig saa Meget som i disse to Dage. Det er nogle forbandede Historier, naar jeg ret eftertænker det: Een Time en drukken Bonde, en anden Time Baron, en anden Time en Bonde igjen, nu død, nu blive levende i en Galge, som er det Underligste; maaskee, naar man hænger levende Folk op, saa dør de, og naar man hænger døde Folk, saa lever de op igjen. Jeg bilder mig ind, at et Glas Brændeviin vil smage herligt herpaa. Hei Jacob Skomager! herud.

Scen. 4 – Jacob Skomager – Jeppe

JACOB: Velkommen tilbage igjen fra Byen! Fik du Sæben til din Kone?

JEPPE: Ei, du Slyngel! du skal vide hvad Folk du taler med. Huen under Armen! Thi du est kun en Carnali at regne mod Saadan som jeg.

JACOB: Jeg taalte ikke saadanne Ord af en Anden, Jeppe! Men du under mit Huus en daglig Skilling, derfor regner jeg det ikke saa nøie.

JEPPE: Huen under Armen, siger jeg, du Skuster!

JACOB: Hvad er dig vederfaret paa Vejen, mens du est bleven saa spansk?

JEPPE: Du skal vide, at jeg er bleven hængt, siden jeg talte med dig.

JACOB: Det er jo ikke saa meget fornemme. Jeg misunder dig ikke den Lykke. Men hør, Jeppe! hvor du har drukket dit øl, der maa du spilde din Bærme; du drikker dig fuld andre Steder, men kommer i mit Huus alene for at gjøre Klammerie.

JEPPE: Fort Huen under Armen, Slyngel!

Hør du ikke, hvor det ringer i min Lomme?

JACOB: (*med Huen under Armen*). Hillelønt, hvor har du faaet de Penge?

JEPPE: Af mit Baronieskab, Jacob! Jeg skal fortælle dig hvad mig er vederfaret; men lad mig faae et Glas Miød først, thi jeg er for storagtig til at drikke dansk Brændeviin.

JACOB: Singot, Jeppe!

JEPPE: Nu skal jeg fortælle dig hvad mig er vederfaret: Da jeg gik fra dig, faldt jeg i Søvn. Da jeg vaagnede op igjen, var jeg Baron og drak mig drukken paa ny af Carnali-Sæk.

Da jeg blev drukken af Carnali-Sæk, vaagnede jeg op paa en Mødding igjen. Da jeg vaagnede op paa en Mødding, lagde jeg mig at sove paa ny, i Forhaabning at sove mig et Baronieskab til igjen; men jeg mærkede, at det gaaer ikke altid an, thi min Hustru vækkede mig op med Mester Erich og trækkede mig ind efter Haaret, uden at have ringeste Respect for saadan Mand, som jeg havde været. Da jeg kom ind i Stuen, blev jeg stødt ud igjen paa mit Hoved og saae mig omringet af en Hoben Gripomenuser, som dømte mig fra Livet og dræbte mig med Forgift. Da jeg var død, blev jeg hængt, og da jeg var hængt, blev jeg levende igjen, og da jeg var bleven levende igjen, fik jeg fire Rixdaler. Saaledes er Historien, men hvordan Saadant kunde hælde, vil jeg give dig at betænke.

JACOB: Ha ha ha! det er en Drøm, Jeppe!

JEPPE: Hvis jeg endnu ikke havde disse fire Rixdaler, skulde jeg ogsaa bilde mig ind, at det var en Drøm. Giv mig nok en Frisk, Jacob! Jeg vil ikke tænke paa det Galskab mere, men drikke mig en ærlig Ruus.

JACOB: Singot, Hr. Baron! ha ha ha!

JEPPE: Du kan maaskee ikke begribe det, Jacob?

JACOB: Nei ikke om jeg stod paa mit Hoved.

JEPPE: Derfor kan det være sandt, Jacob!

Thi du est en Dosmer og begriber ikke de Ting, som er mindre.

Scen. 5 – Magnus – Jeppe – Jacob

MAGNUS: Ha ha ha! Jeg skal fortælle Jer en forbandet Histori, som er vederfaret en Mand, der hedder Jeppe paa Bierget, som man har funden drukken og sovende paa Marken, iført ham andre Klæder og lagt ham i den bedste Seng paa Herregaarden, bildet ham ind, at han var Herren, da han vaagnede op, drukket ham fuld paa ny igien og lagt ham i sine gamle skidne Klæder paa en Mødding igien, hvor, da han vaagnede op, bildte han sig ind at have været i Paradiis. Jeg havde nær leet mig ihjel, da jeg hørte den Histori af Ridefogdens Folk. Jeg vilde mari give en Daler til at jeg kunde faae den Nar at see, ha ha ha!

JEPPE: Hvad er at betale, Jacob?

JACOB: Tolv Skilling. (*Jeppe stryger sig om Munden og gaaer bort meget skamfuld*).

MAGNUS: Hvorfor gik den Mand saa hastig?

JACOB: Det er just den samme Mand, som Historien er spillet med.

MAGNUS: Er det muligt! Saa maa jeg løbe efter ham. Hør Jeppe? Et Ord. Hvorledes staaer til udi den anden Verden?

JEPPE: Lad mig gaae i Ro.

MAGNUS: Hvorfor blev du ikke der længer?

JEPPE: Hvad kommer det dig ved?

MAGNUS: Ei, fortæl os dog Noget om den Reise.

JEPPE: Lad mig gaae, siger jeg; jeg gjør ellers en Ulykke paa dig.

MAGNUS: Ej, Jeppe! Jeg er saa begierlig efter at vide Noget derom.

JEPPE: Jacob Skomager! Hielp. Taaler du, at man gjør mig Vold i dit Huus?

MAGNUS: Jeg gjør jo ingen Vold, Jeppe? Jeg spør kun, hvad du saae udi den anden Verden.

JEPPE: Hei, hielp, hielp!

MAGNUS: Saae du ingen af mine Forfædre der?

JEPPE: Nej dine Forfædre maae være paa det andet Sted, hvor jeg haaber du og andre Carnalier efter Døden kommer. (*Slider sig løs og flyer bort*).

Scen. 6 – Baronen – Hans secretær – Kammertiener – To lakeier

BARONEN: Ha ha ha! Den Historie var Guld værd; jeg havde ikke tænkt, at den skulde have haft saa god Virkning. Kanst du divertere mig oftere saa, Erich! Saa skal du blive meget høit anskreven hos mig.

ERICH: Nei naadige Herre! Jeg tør ikke vove mig oftere at spille saadan Comedie; thi om han havde slaet Herren, som han truede, saa havde det blevet til en hæslig Tragoedie.

BARONEN: Det er min Tro sandt. Jeg var bange nok for det; men jeg var forliebt i Historien, at jeg heller havde ladet mig slaae, ja jeg troer, heller ladet dig hænge af ham, Erich! End jeg havde aabenbaret den. Du var maaskee vel af samme Forsæt?

ERICH: Nei Eders Naade? Det var noget underligt at lade Sig hænge for Lyst; thi den Lyst kostede alt for dyrt.

BARONEN: Ei, Erich! saadant skeer jo hver Dag; Folk, om ikke paa den Maade, saa dog paa en anden, tar Livet af sig for Lyst Skyld. Som for Exempel: En er af en svag Natur, og seer forud at han af for megen Drik vil miste Liv og Helsen, stormer dog til sit Legeme og vover Liv og Helsen tit for en Aftens Fornøjelse. Nok paa en anden Maade: De store Visirer i Tyrkiet blive gjerne stranguleret eller qvalte ihjel med en Strikke, somme samme Dag de blive Visirer, andre nogle Dage derefter; og dog stormer Alle dertil, saasom alene for at hænges med en stor Titul. Nok paa en anden Maade: Officiers opoffre gjerne hveranden baade Liv og Siæl for at have Titul af Tapperhed, og duellere for ingen Ting endogsaa med deres Overmænd, som de er visse paa vil expedere dem. Jeg troer ogsaa, at der skulde findes mange hundrede forliebte Mennesker, der for en Nats Fornøjelse gjerne skulde lade sig dræbe om Morgen. Man seer i Beleiringer, at Soldater i Hobetal deserterer og løber hen til beleirede Byer, som de see forud vil strax overgive sig, og for at leve een Dag vel, lader

sig hænge den anden. Det Ene er ikke mere solide end det Andet. Man har i gamle Dage seet Philosophi selv styrte sig i Ulykke, alene for at blive roset efter deres Død. Derfor troer jeg fuidkommelig, Erich! At du heller havde ladet dig hænge end fordærvet denne deilige Historie.

*At dette Eventyr, vi kiære Børn! Maae lære,
At ringe Folk i Hast at sætte i stor Ære
Ei mindre farligt er, end som at trykke ned
Den, der er bleven stor ved Dyd og Tapperhed.
Naar Bønder, Handværksmænd man Regiment*

*vil give, Da Scepteret til Riis kan snart forvandlet
blive. For Øvrighed man da Tyranner let kan faae,
En Nero i hver Dorp ved Roret fast vil staae.
Mon Cajus, Phalaris vel fordum Øve kunde
En større Myndighed end denne ringe Bonde?
Green, Galge, Steil og Hjul han truede os med,
Da han ei endda varm var i sin Myndighed.
Vi derfor øvrighed fra Ploven meer ei tage,
Giør Bonde til Regent som udi fordum Dage,
Thi gamle Griller hvis man fuldte derudi,
Hvert Herredom maaskee faldt hen til
Tyrannie.*

Kopiark 2: Jeppe på Bjerget (let)

Af Ludvig Holberg, Dorte Nielsen og Mette Sandal.

© Redigeret af Dorte Nielsen, Mette Sandal og Special-pædagogisk forlag, 1997.

Scene 1

NILLE: Jeg tror ikke, der er så doven en slyngel i hele herredet, som min mand. Jeg kan ikke vække ham, selv om jeg trækker ham ved håret ud af sengen. Den slyngel ved, at det er torvedag i dag. Alligevel ligger han og sover længe. Præsten sagde for nylig til mig: "Nille! Du er alt for hård ved din mand. Han er og bør dog være herre i huset." Men jeg svarede: "Nej, min gode præst. Hvis min mand skulle bestemme her i huset, så kunne vi ikke betale skat til kirken og til herremanden. Han ville drikke alt op, hvad der var i huset. Han ville sælge møbler, kone, børn, ja sig selv, for brændevin." Så tav præsten. Ridefogden holder med mig og siger: "Morlille! Tænk ikke på, hvad præsten siger. Du kan jo ikke betale skat, hvis du ikke trækker din mand ved håret hver dag og prygler ham til at arbejde." I dag trak jeg ham ud af sengen og gik ud i laden for at se, hvordan arbejdet gik. Da jeg kom ind igen, sad han på stolen og sov med bukserne på det ene ben. Så måtte pishen frem, og min gode Jeppe prygles, til han var fuldkommen vågen igen. Det eneste han er bange for er Mester Erik, ja sådan kalder jeg pishen. Hej Jeppe! Fæhund. Er du ikke kommet i tøjet endnu? Har du lyst til at tale med Mester Erik en gang til? Hej Jeppe! Her ind!

JEPPE: Jeg må have tid til at klæde mig på, Nille! Jeg kan ikke gå som et svin uden bukser og trøje til byen.

NILLE: Du kunne have taget ti par bukser på, siden jeg vækkede dig i morges, din dovne hund.

JEPPE: Har du lagt Mester Erik fra dig, Nille?

NILLE: Ja, jeg har. Men jeg kan straks finde den frem igen, hvis du ikke er hurtig. Kom herhen! Se hvor han kryber. Du skal til byen og købe to

pund grøn sæbe, der har du penge. Men hør! Hvis du ikke er her igen inden fire timer, så skal Mester Erik danse på din ryg.

JEPPE: Jeg kan ikke gå fire mil på fire timer, Nille.

NILLE: Hvem siger, du skal gå. Du hanrej! Du skal løbe.

Scene 2

JEPPE ALENE: Nu går den so ind og æder frokost. Og jeg stakkels mand skal gå fire mil og får hverken vådt eller tørt. Folk her i herredet siger, at Jeppe drikker. Men de siger ikke, hvorfor Jeppe drikker. Jeg fik ikke så mange prygl i de ti år, jeg var i hæren, som jeg får på en dag af den slemme kvinde. Hun slår mig. Ridefogden driver mig til arbejdet som et bæst, og degnen gør mig til hanrej. Så må jeg vel drikke. Hvis jeg var en tosse, så gik det mig ikke til hjertet, så drak jeg heller ikke. Men jeg er ikke dum. Derfor føler jeg mere end andre. Derfor må jeg drikke. Min nabo Moons Christoffersen siger tit til mig, for han er min gode ven: "Jeppe! Du må slå fra dig, så bliver kællingen god igen." Men jeg kan ikke slå fra mig af tre grunde: Først fordi jeg mangler mod. For det andet den forbandede Mester Erik, som hænger bag sengen. Min ryg græder, når den tænker på ham. For det tredje, uden at rose mig selv, så er jeg et godt menneske og en god kristen. Jeg har aldrig hævnnet mig på degnen eller ønsket min kone død. Tværtimod. Da hun lå syg af gulsot sidste år, ønskede jeg, at hun måtte leve. Jeg har kun et ønske i verden, enten at min kone ingen arme havde, eller at jeg ikke havde nogen ryg. Munden må hun bruge, så meget hun vil. Jeg vil gå hen til Jacob Skomager på vejen. Han vil nok give mig for en skilling brændevin på kredit. For jeg er tørstig. Hej! Jacob Skomager. Er du stået op? Luk op, Jacob!

Scene 3

JACOB: Hvem Pokker vil ind så tidligt?

JEPPE: God morgen, Jacob Skomager!

JACOB: Tak Jeppe. Du er tidligt ude i dag.

JEPPE: Lad mig få for en skilling brændevin.

JACOB: Ja selvfølgelig. Kom med skillingen.

JEPPE: Du skal få den i morgen, når jeg kommer tilbage.

JACOB: Jeg giver ikke kredit. Jeg ved du har en skilling eller to.

JEPPE: Min kone gav mig nogle skillinger til at købe grøn sæbe for. Jeg er bange for, at hun får det at vide.

JACOB: Snak. Du kan sige, at du gav en skilling mere for sæben. Skål Jeppe!

JEPPE: Gud bevare vore venner. Det var godt for maven. Ach! Ach!

JACOB: Lykke på rejsen, Jeppe!

JEPPE: Tak, Jacob Skomager.

Scene 4

JEPPE ALENE. Kommer i godt humør og begynder at synge.

JEPPE: Ach! Gid jeg turde drikke for en skilling mere. Jeg tror, jeg gør det. Jeg må derind igen. Min mave siger du skal. Min ryg siger, du ikke skal. Hvad skal jeg gøre? Maven og benene vil til kroen, og ryggen vil til byen.

JACOB: Se, Jeppe. Er du kommet tilbage? Jeg tænkte nok, at du fik for lidt.

JEPPE: Det er rigtigt. Kan du give mig et glas på kredit?

JACOB: Hvis du ikke betaler, får du ikke noget. Selv ridefogden får ikke kredit.

JEPPE GRÆDENDE: Jamen, jeg er en ærlig mand.

JACOB: Ingen kredit.

JEPPE: O.k. Her er 4 skilling. Drik nu Jeppe! Ach det gjorde godt. Det bedste ved brændevin er, at man bliver så modig. Nu tænker jeg hverken på min hustru eller på Mester Erik.

JACOB: Skål Jeppe.

JEPPE: Ich tank ju, Jacob! Drik man dat di Dyvel haal, das ist dig vell undt.

JACOB: Jeg hører at du kan snakke tysk, Jeppe!

JEPPE: Jeg snakker kun tysk, når jeg er fuld.

JACOB: Ja, så snakker du tysk en gang om dagen.

JEPPE: Jeg har været i hæren i ti år, så jeg forstår sprog.

JACOB: Du har været soldat. Hvordan kan du lade din kone bestemme over dig?

JEPPE: Et glas til, Jacob. Jeg har otte skilling tilbage. Lad mig få et krus øl også.

JACOB: Nej Jeppe! Du tåler ikke at drikke mere. Du har lang vej at gå.

JEPPE: Hund, bæst, slyngel, he - i - i.

JACOB: Farvel Jeppe! Lykke på rejsen.

JEPPE ALENE: Ach Jeppe! Du er fuld som et bæst. Mine ben vil ikke bære mig. Hvad er klokken? Hør kammerat. Hvor går vejen til byen? Stå, siger jeg. Bæstet er fuld.

Mens han taler, falder han om og bliver liggende.

Scene 5

BARONEN: Det er et godt år i år. Se hvor fint kornet står.

SEKRETÆREN: Jeg ved ikke, hvordan det er, hr. Baron. Bønderne klager altid, også når året er godt. Så drikker de bare mere. Der bor en kromand her i nærheden, som hedder Jacob Skomager. Han hjælper bonden med at blive fattig. De siger at han kommer salt i sit øl. Så bliver de tørstige og drikker mere.

BARONEN: Det må vi stoppe. Men hvad er det, som ligger på vejen? Det er jo en død mand. Løb hen og se, hvad det er.

1. TJENER: Det er Jeppe på bjerget, som har den onde kone. Hej, op Jeppe! Nej, han vågner ikke, selv om vi slog ham og trak ham ved håret.

BARONEN: Lad ham være. Jeg har lyst til at lave sjov med ham. Find på noget, som kan more mig.

SEKRETÆREN: Vi kan binde en papirskrave om hans hals eller klippe håret af ham.

2. TJENER: Det er sjovere at smøre hans ansigt ind i blæk. Og så kunne vi se, hvordan hans kone tog imod ham, når han kom hjem.

1. TJENER: Jeg synes, vi skal tage hans tøj af og lægge ham i baronens seng. Når han vågner, er han herre på gården, og vi er hans tjener. Så skal vi drikke ham fuld igen og lægge ham på møddingen i hans gamle tøj. Han vil tro, at han har drømt, eller at han har været i Paradis.

BARONEN: Du er en stor mand. Men tænk, hvis han vågner.

1. TJENER: Det er jeg sikker på, at han ikke gør. Han er den største syvsover i hele herredet.

BARONEN: Lad os gøre det. Giv ham en fin skjorte på og læg ham i min bedste seng.

Kopiark 3:

3. akt af Jeppe på Bjerget

(Bearbejdet af Mikkeline Hoffmeyer).

Scene 1 – Jeppe – Kammertjeneren – Sekretæren

(Jeppe kommer ind og et lille bord er dækket).

JEPPE: Ha ha, jeg ser, at bordet er dækket.

KAMMERTJENEREN: Ja alting er klar, når Eders Nåde behager at sætte sig ned. *(Jeppe sætter sig ned. De andre står bag ved stolen og ler af hans unoder, når han griber med alle 5 finger ned i fadet, ræber over bordet, snyder næsen med fingrene og smører det på tøjet).*

KAMMERTJENEREN: Vil Herren befale, hvilken vin han vil have?

JEPPE: I ved jo godt selv, hvilken vin jeg plejer at drikke om morgenen.

KAMMERTJENEREN: Der er rhinskvin, som Herren helst plejer at drikke. Hvis den ikke smager Herren, kan han straks få en anden.

JEPPE: Den er noget for sur. I må komme noget mjød i den, så blir den god; for jeg kan meget godt li sødt.

KAMMERTJENEREN: Her er Canari-Sæk, hvis Herren vil smage den.

JEPPE: Det er en god vin. Skåler alle! *(Hver gang han drikker, blæses i trompeter).* Hej, tjenere! Nok et glas Carnalie-Sæk! Hvor har du fået den ring, som du bær på fingrene?

SEKRETÆREN: Den har Herren selv givet mig.

JEPPE: Det kan jeg ikke erindre. Giv mig den tilbage, jeg må have gjort det i drukkenskab. Man gir jo ikke sådanne ringe bort. Jeg vil inden længe eftersøge, hvilke andre sager I har fået. Tjenere skal ikke have mere end kost og løn. Jeg kan sværge på at jeg ikke erindrer at have foræret jer noget. For hvorfor skulle jeg gøre det? Den ring er jo over 10 rigsdaler værd. Nej nej, I må ikke udnytte jeres Herskabs skrøbelighed og drukkenskab. Når jeg er drukken, så er jeg klar til at give mine bukser væk. Men når jeg har sovet rusen

ud, tar jeg mine gaver tilbage. Ellers får jeg et hyr med min hustru Nille. Dog hvad er det jeg siger? Nu falder jeg igen tilbage i de gamle tanker og kan ikke huske hvem jeg er.

Giv mig nok et glas Carnali-Sæk. Samme skål! *(Trompeterne blæser igen).* Giv agt på hvad jeg siger! Og husk det herefter. Når jeg giver noget bort om aftenen i drukkenskab, skal I levere det tilbage om morgenen igen. Når tjenere får mere end de kan æde op, bliver de opblæste overfor Herskabet. Hvor meget er din løn?

SEKRETÆREN: Herren har altid givet mig 200 rigsdaler om året.

JEPPE: Du skal ved djævlens ikke have 200 rigsdaler herefter! Hvad gavn gør du for 200 rigsdaler? Jeg må selv slæbe som et bæst og stå i laden fra morgen til aften og kan hverken – – – Se nu kommer de forbandede bondegriller igen. Giv mig nok et glas vin. *(Han drikker igen, og trompeterne blæser).* 200 rigsdaler! Det er jo at flå huden af sit herskab. Hør, ved I hvad, I gode folk? Når jeg har spist, har jeg i sinde at hænge hver anden her på gården. I skal vide, at jeg ikke er til at lave sjov med hvad angår pengesager.

KAMMERTJENEREN: Vi vil give alt tilbage vi har fået af Eders Nåde.

JEPPE: Ja ja. Eders Nåde, Eders Nåde! Komplimenter og bassetementer er der nok af i disse tider. I kan rende og hoppe med jeres Eders Naade, indtil I får fundet alle pengene. Munden siger nok Eders Nåde, men hjertet Eders nar. I siger ikke hvad I mener! Tro mig, Jeppe er ingen nar. *(De falder alle på knæ og beder om nåde).*

JEPPE: Rejs jer bare op igen indtil jeg har spist. Derefter vil jeg undersøge, hvordan det hænger sammen, hvem der har fortjent at blive hængt eller ej. Nu vil jeg holde mig lystig.

Scene 2 – Jeppe – Kammertjeneren – Ridefogeden – Sekretæren

JEPPE: Hvor er min ridefoged?

KAMMERTJENEREN: Han er udenfor.

JEPPE: Lad ham straks komme ind.

RIDFEGEDEN: (*Kommer ind i sølvknappet kjole*). Har Eders Nåde noget at befale?

JEPPE: Intet ud over at du skal hænges.

RIDFEGEDEN: Jeg har jo intet ondt gjort, Eders Nåde! Hvorfor skal jeg hænges?

JEPPE: Er du ikke ridefoged?

RIDFEGEDEN: Jo jeg er, Eders Nåde!

JEPPE: Og du spørger alligevel, hvorfor du skal hænges?

RIDFEGEDEN: Jeg har dog tjent Eders Nåde så tro og ordentligt og været så flittig i mit embede, så at Eders Nåde altid har rost mig frem for andre af hans tjenere.

JEPPE: Ja vist har du været flittig i dit embede, det kan man jo se på dine støbte sølvknapper. Hvad får du i løn om året?

RIFOGDEN: Et halvt hundrede rigsdaler.

JEPPE: (*Går lidt frem og tilbage*). Et halvt hundrede rigsdaler? Ja du skal straks hænges.

RIDFEGEDEN: Det kan jo ikke være mindre, nådige Herre! For et helt års møjsommelig tjeneste.

JEPPE: Netop derfor skal du hænges, fordi du kun får et halvt hundrede rigsdaler. Du har penge til sølvknappet kjole, til kruseduller ved hænderne, og silke i håret, og så har du kun 50 rigsdaler om året. Du må jo stjæle fra mig arme mand; thi hvor skulle det ellers komme fra?

RIDFEGEDEN: (*På knæ*). Ak nådige Herre? spar mig dog for min fattige hustru og umyndige børns skyld.

JEPPE: Har du mange børn?

RIFOGDEN: Jeg har 7 levende børn, Eders Nåde!

JEPPE: Ha ha, 7 levende børn? Skynd jer! Hæng ham, sekretær!

SEKRETÆREN: Ak nådige Herre! jeg er jo ingen bøddel.

JEPPE: Hvad du ikke er, det kan du blive. Du ser ud til at kunne lidt af hvert. Når du har hængt ham, skal jeg siden hænge dig selv.

RIDFEGEDEN: Ak nådige Herre! Er der ingen pardon?

JEPPE: (*Går rundt igen, sætter sig ned for at drikke, rejser sig igen*). Et halvt hundrede rigsdaler, kone og syv børn? Hvis ingen anden vil hænge dig, så skal jeg gøre det selv. Jeg ved nok, hvad I er for typer, I ridefogeder. Jeg ved, hvordan I har behandlet mig selv og andre stakkels bønder – – – Ej, nu kommer de forbandede bondegriller op i hovedet igen. Jeg kender jeres væsen og måde at gøre tingene på så godt at jeg selv kunne være ridefoged, om det skulle være. I skummer fløden af mælken, og herskabet får en lort. Hvis verden står længe nok, så bliver ridefogeder til adelsmænd, og adelsmænd til ridefogeder. For når bonden betaler noget til jer, så fortæller I herskabet, at den stakkels bonde desværre er ramt af adskillige ulykker, så at han ikke kan betale, og så må herskabet lade sig spise af med dét. Men jeg lader mig ikke sådan tage ved næsen, for jeg er selv en bonde og en bondes søn – – – Se nu kommer disse griller igen.

SEKRETÆREN: (Falder også på knæ). Ak nådige Herre? Hav dog barmhjertighed med ham for hans fattige hustrus skyld. For hvad skal han leve af, at han kan bespise kone og børn?

JEPPE: Hvem siger, de skal leve? Man kan jo hænge dem med.

SEKRETÆREN: Ak Herre? Det er sådan en yndig, smuk kone.

JEPPE: Jaså? Du er måske forelsket i hende, eftersom du tager dig sådan af hende? Lad hende komme herind.

Scene 3 – Ridefogedens kone – Jeppe – Baronen – Erik Lakaj – De andre

(*Konen kommer ind og kysser hans hånd*)

JEPPE: Er du ridefogedens kone?

KONEN: Ja jeg er, nådige Herre?

JEPPE: (*Tager hende på brystet*). Du er køn. Vil du sove hos mig i nat?

KONEN: Herren må befale ud i alle sager, for jeg er i hans tjeneste.

JEPPE: (*Til ridefogeden*). Vil du tillade, at jeg ligger hos din kone i nat?

RIDFEGEDEN: Jeg takker Herren for at han viser mit ringe hus den ære.

JEPPE: Se her, sæt en stol til hende, hun skal spise med mig. (Hun sætter sig ved bordet, spiser og drikker med ham. Han bliver jaloux på sekretæren og siger): Du skal få en ulykke, hvis du ser på hende!

(Hver gang Jeppe ser på Sekretæren, tager denne øjnene fra konen og ser ned. Jeppe synger en forelsket gammeldags vise, mens han sidder til bords med hende. Jeppe befaler at der spilles en polsk dans og danser med hende, men falder 3 gange af drukkenskab, endelig den fjerde gang bliver han liggende og falder i søvn).

BARONEN: Han sover godt nu. Nu har vi spillet vundet. Men vi var selv nær bleven mest narret, thi han havde i sinde at tyrannisere os. Af hans opførsel kan man lære, hvor tyrannisk og hovmodige sådanne folk bliver, der fra skidt i en hast kommer til stor ære og værdighed. Det er bedst, vi lader ham sove lidt endnu, før vi klæder ham i hans skidne bondeklæder igen.

ERIK LAKAJ: Ak Herre! Han sover som en sten. Se her, jeg kan slå på ham, og han mærker det ikke.

BARONEN: Før ham da ud og lad os fuldende komedien.

Efterskrift

Dette forløb er udviklet i et samarbejdsprojekt mellem Folkekirkens Skoletjeneste og Læreruddannelsen på Københavns Professionshøjskole. Målet med projektet har været at udvikle undervisningsforløb til mellemtrin og udskoling i de humanistiske fag med fokus på kropslig bevægelse og sansning, der understøtter det faglige indhold. Alle forløb tager udgangspunkt i fagenes kompetencemål.

Alle forløb har været afprøvet flere gange i folkeskolen. Projektgruppen har observeret undervisningen og lærere og elever har givet værdifuld feedback for at understøtte forløbenes løbende tilpasning. Succeskriterierne har været at forløbene skulle være anvendelige for lærerne og skabe motivation for deltagelse og læring hos eleverne.

Der er i alt blevet udviklet 6 undervisningsforløb til 6-8. kl. i fagene dansk, kristendom og historie, samt tværfaglige forløb mellem disse fag. Forløbene ligger alle gratis til rådighed på Materiale databasen.

Udover dette forløb findes:

- Dansk (6.-7. klasse): Kilde, krop og billede i TV-nyheden
- Historie (8. klasse): Oprør
- Dansk-kristendom (6-7. klasse): Mellem søskende – et forløb om søskendeforhold
- Historie-kristendom (7.-8. klasse): Grænsedragning – med udgangspunkt i Genforeningen
- Historie-dansk (6.-7. klasse): Hvorfor drikker Jeppe – om stændertiden og Holberg

Projektet er støttet af Børne- og Undervisningsministeriet.

Dette forløbs primære forfattere er:

Mikkeline Hoffmeyer – Københavns Professionshøjskole

Gitte Funch Henriksen – Københavns Professionshøjskole

Arbejdsgruppe:

Nikolai Toft – Københavns Professionshøjskole

Jimmy Harder – Københavns Professionshøjskole

Inge Regnarsson – Københavns Professionshøjskole

John Rydahl – Folkekirkens Skoletjeneste

Mie Keinecke – Folkekirkens Skoletjeneste

Jesper Sandfeld (Projektleder) – Københavns Professionshøjskole

I dette forløb lærer eleverne om livet i 1700-tallet og stifter bekendtskab med en af Ludvig Holbergs kendteste komedier.

Gennem forskellige bevægelsesaktiviteter og læsning af centrale historiefaglige kilder erfarer de hvilke magtmekanismer, der lå til grund for stavnsbåndet. Og gennem læsning af uddrag af Ludvig Holbergs komedie Jeppe på Bjerget (1722) og øvelser med tableau'er, læseteater og improvisation lærer de Jeppe-figuren at kende og arbejder med Holbergs sprog og den kontekst, komedien er skrevet i.

Hele forløbet udfolder sig i en vekselvirkning mellem udforskende bevægelsesaktiviteter og fordybelse i tekstuddrag og filmklip.